

M Ű E G Y E T E M 1 7 8 2

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Vegyészmérnöki és Biomérnöki Kar
Fizikai Kémia és Anyagtudományi Tanszék

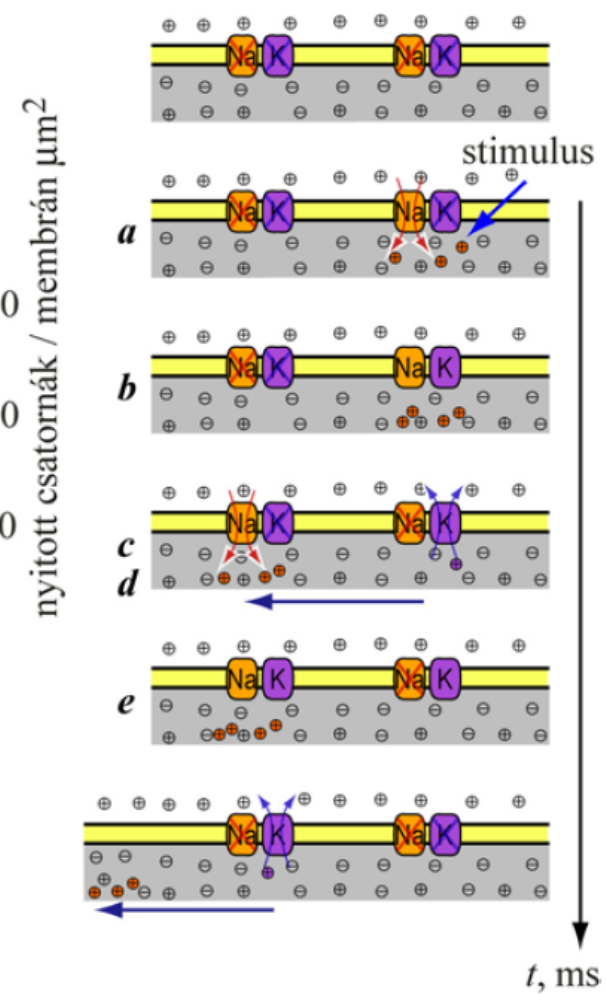
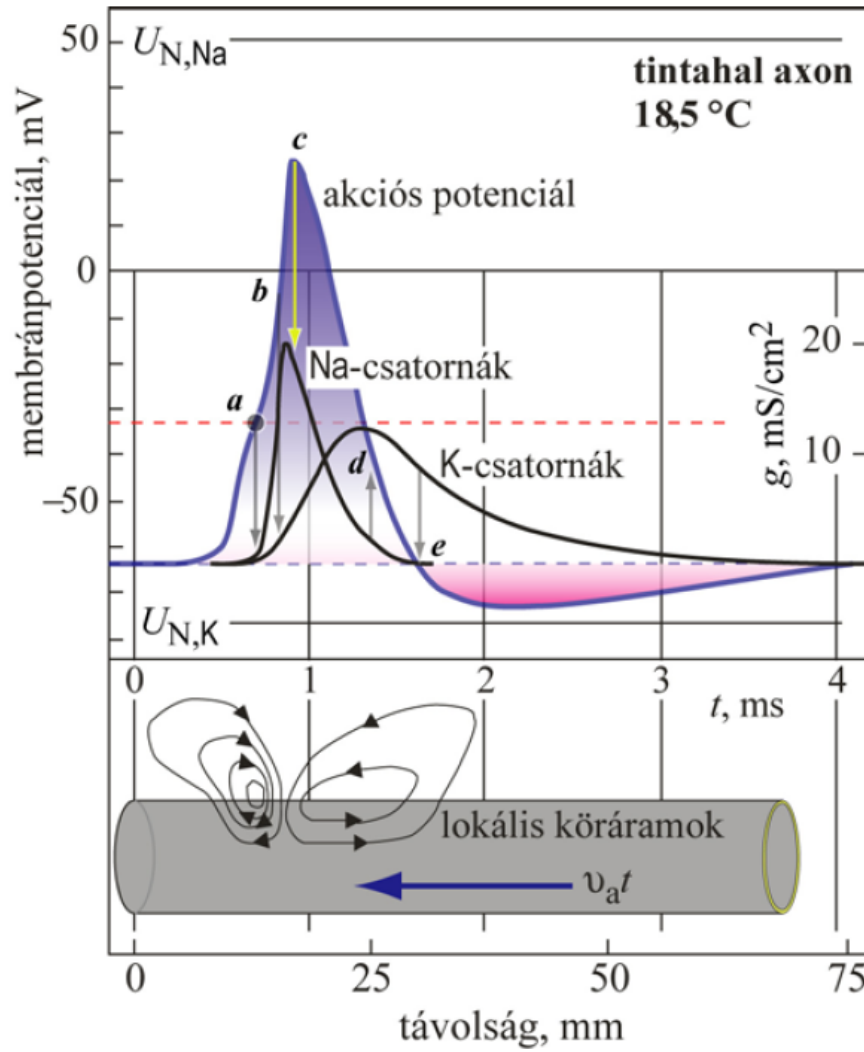
Biofizikai kémia

6. előadás

Gyarmati Benjámín

2019. október 30.

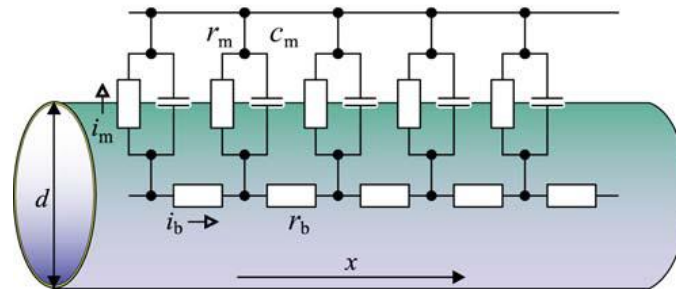
Akciós potenciál jelalak

Vezetési modell

Sorba kapcsolt ellenállás-kapacitás áramkörök (RC)

Kívül (extracellulár tér) ideális vezető, belül (axoplazma) véges ellenállás

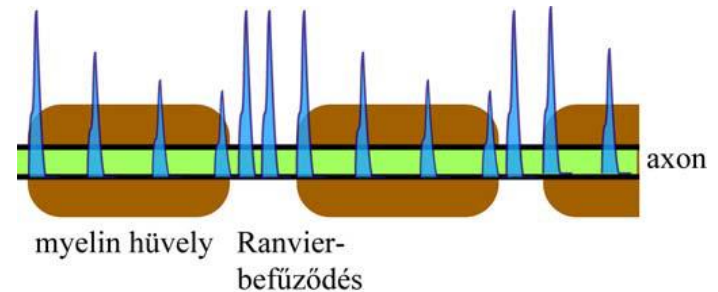
$$v_a = \sqrt{\frac{Kd}{4\rho_b C_{A,m}}} \sim \sqrt{d}$$

Számított:

$$v_a = 18,8 \text{ m/s}$$

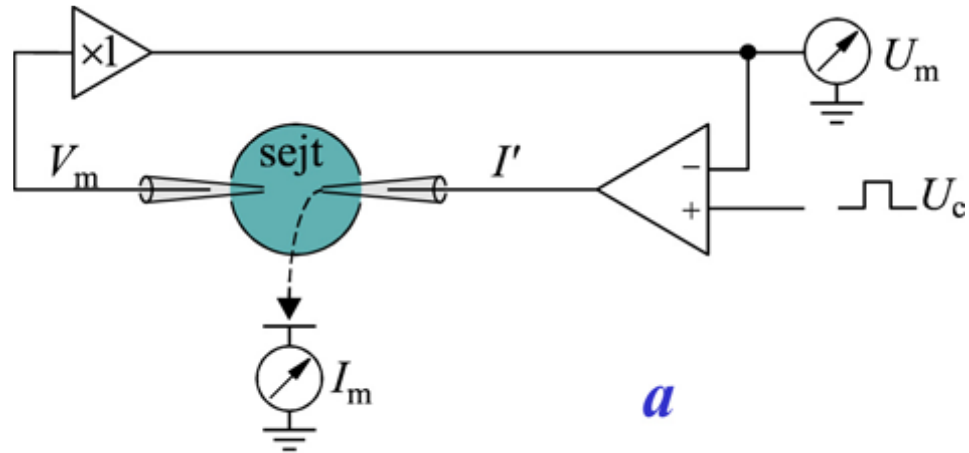
Kísérleti:

$$v_a = 21,3 \text{ m/s}$$

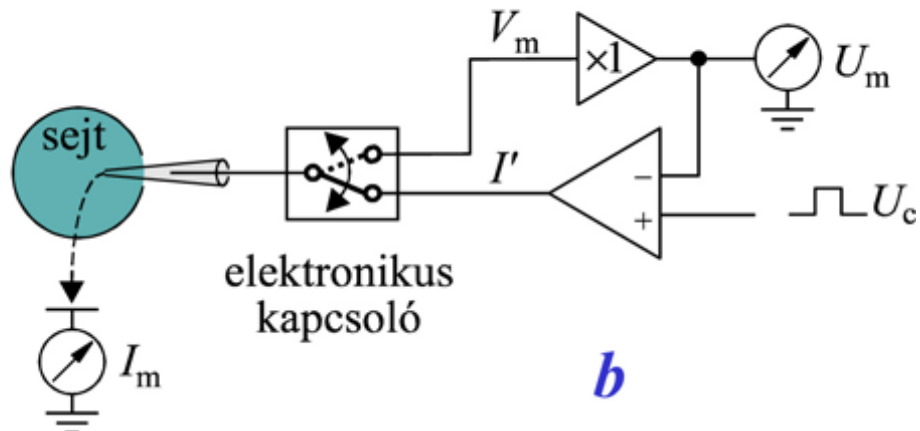

Mérés mikroelektródákkal

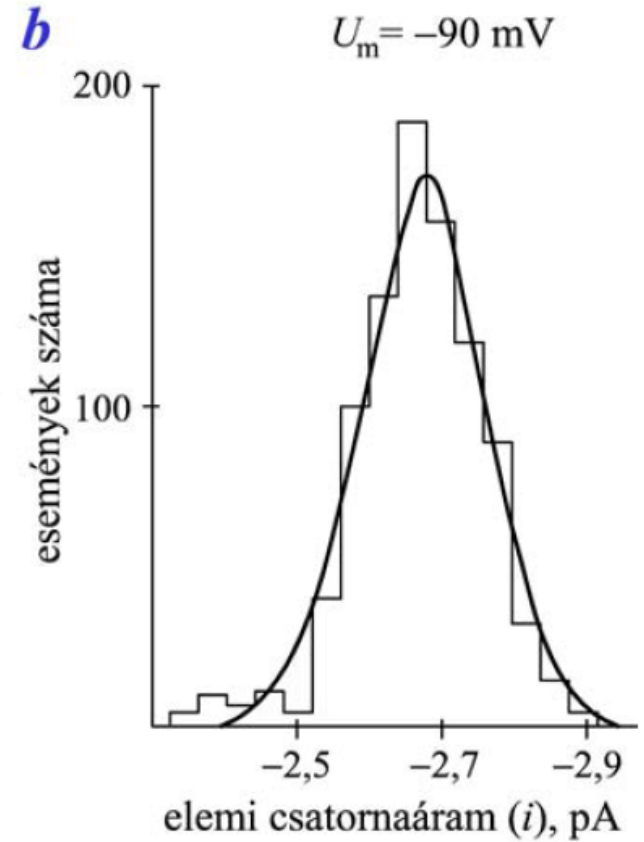
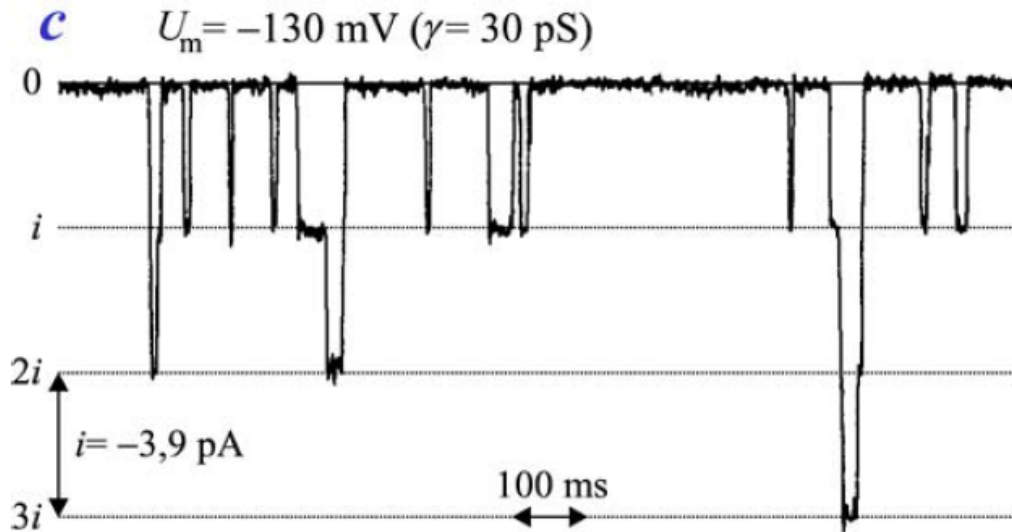
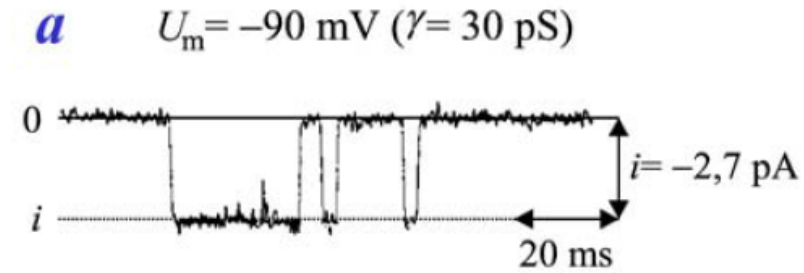
Kételektródos mérési elrendezés (áram és feszültségmérés)

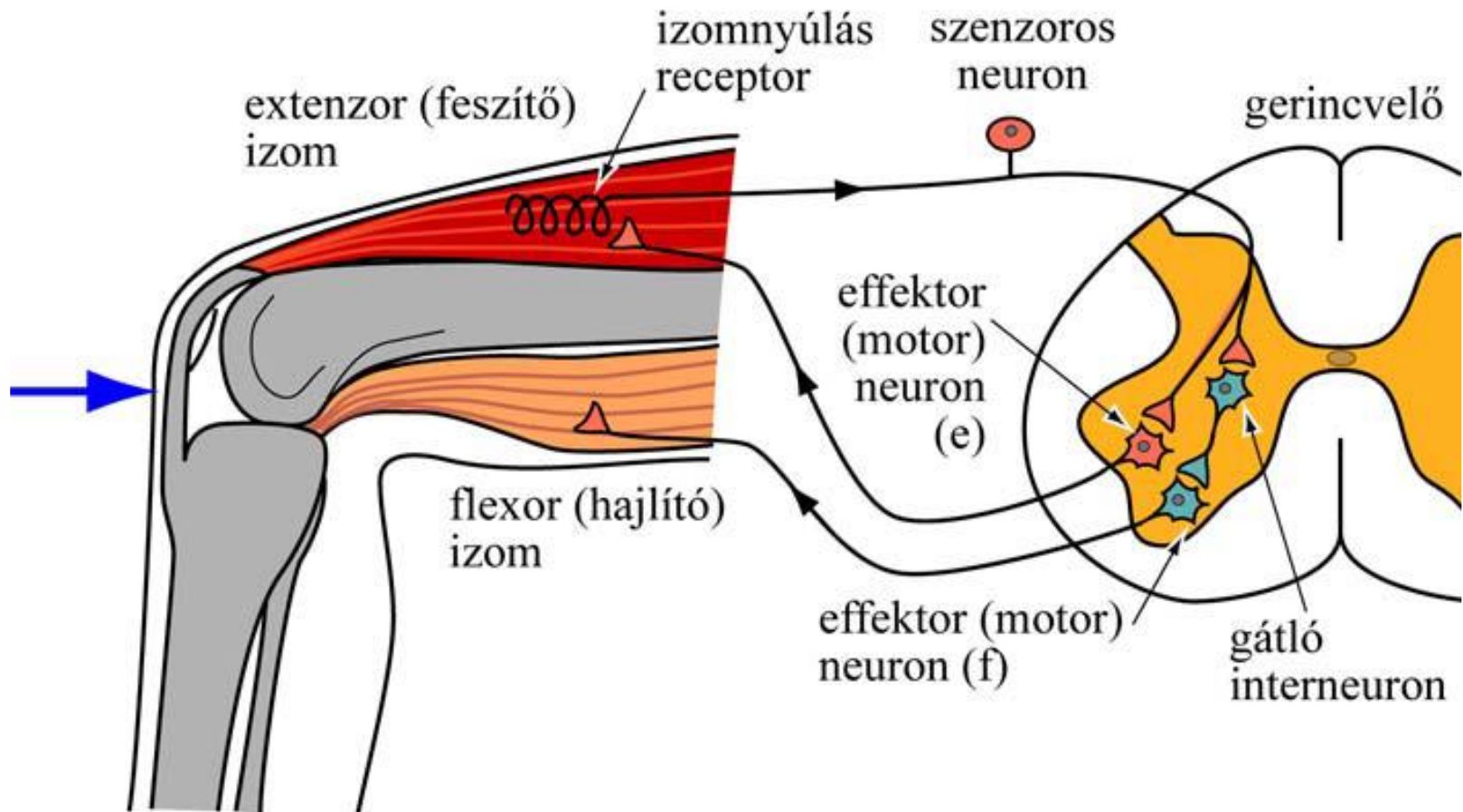
Egyelektródos mérési elrendezés

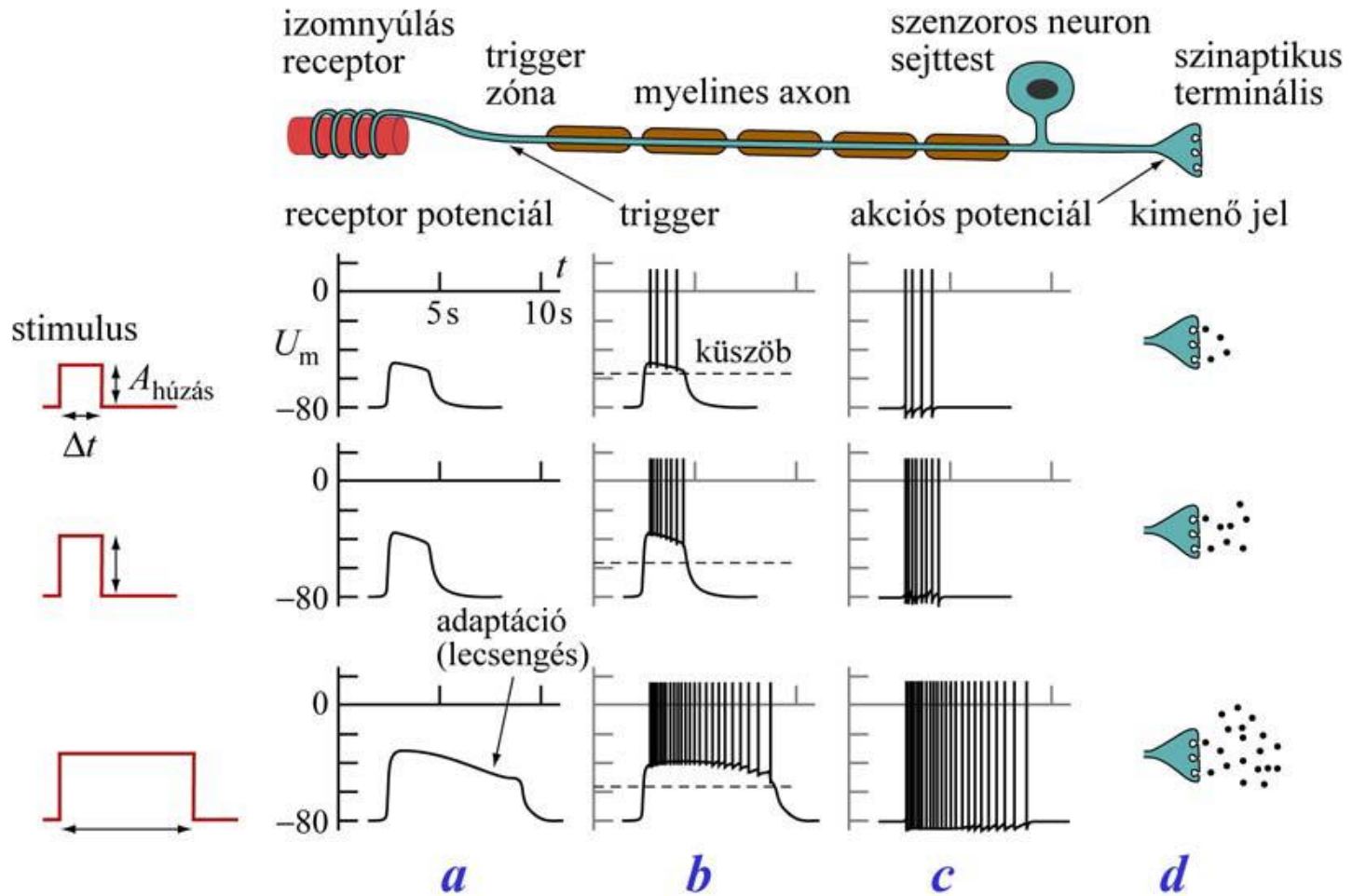
Egyedi ioncsatornák vizsgálata

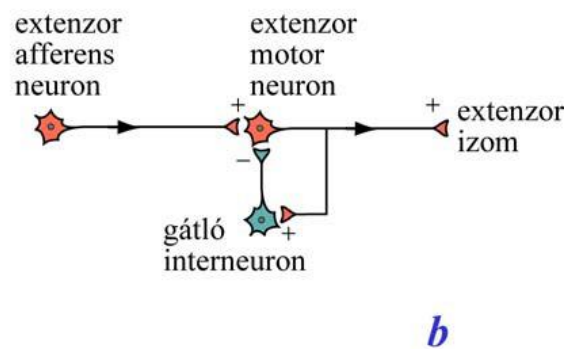
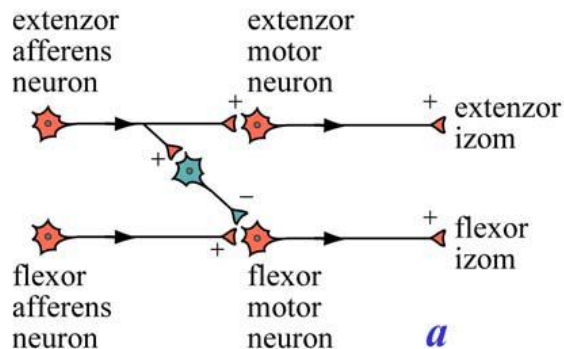
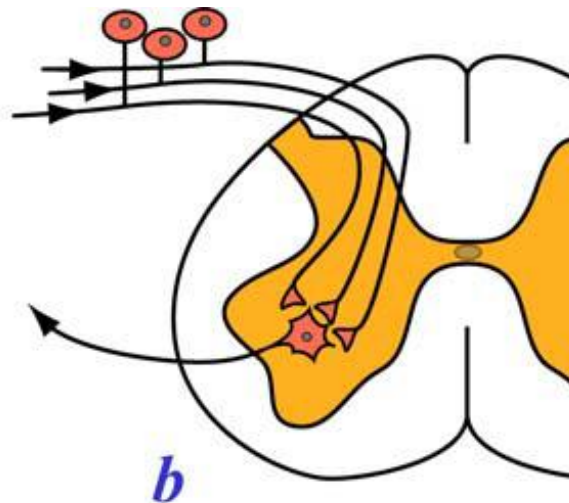
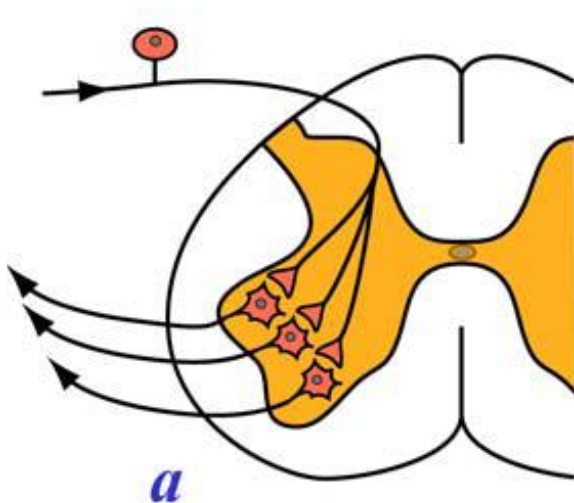
Térdreflex

Reflexkomponensek

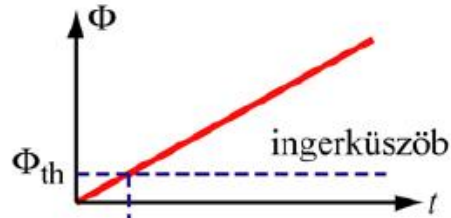
Idegi kapcsolatok, visszacsatolás

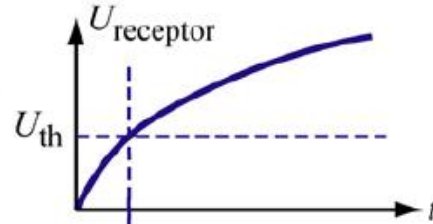
Az érzékelés folyamata

fizikai inger
(pl. hang)

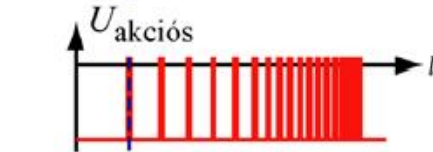
$$\Delta\phi = \phi_r - \phi$$

érezkszerv
receptor
(pl. fül)
modalitás
(érezkelésmód:
pl. hallás)

$$\Delta\phi = k\phi$$

idegrost
(idegi vezetés)

$$\Delta\psi = k \frac{\Delta\phi}{\phi} \rightarrow \psi = k \lg \frac{\phi}{\phi_0}$$

ézőközpont
(agyban)

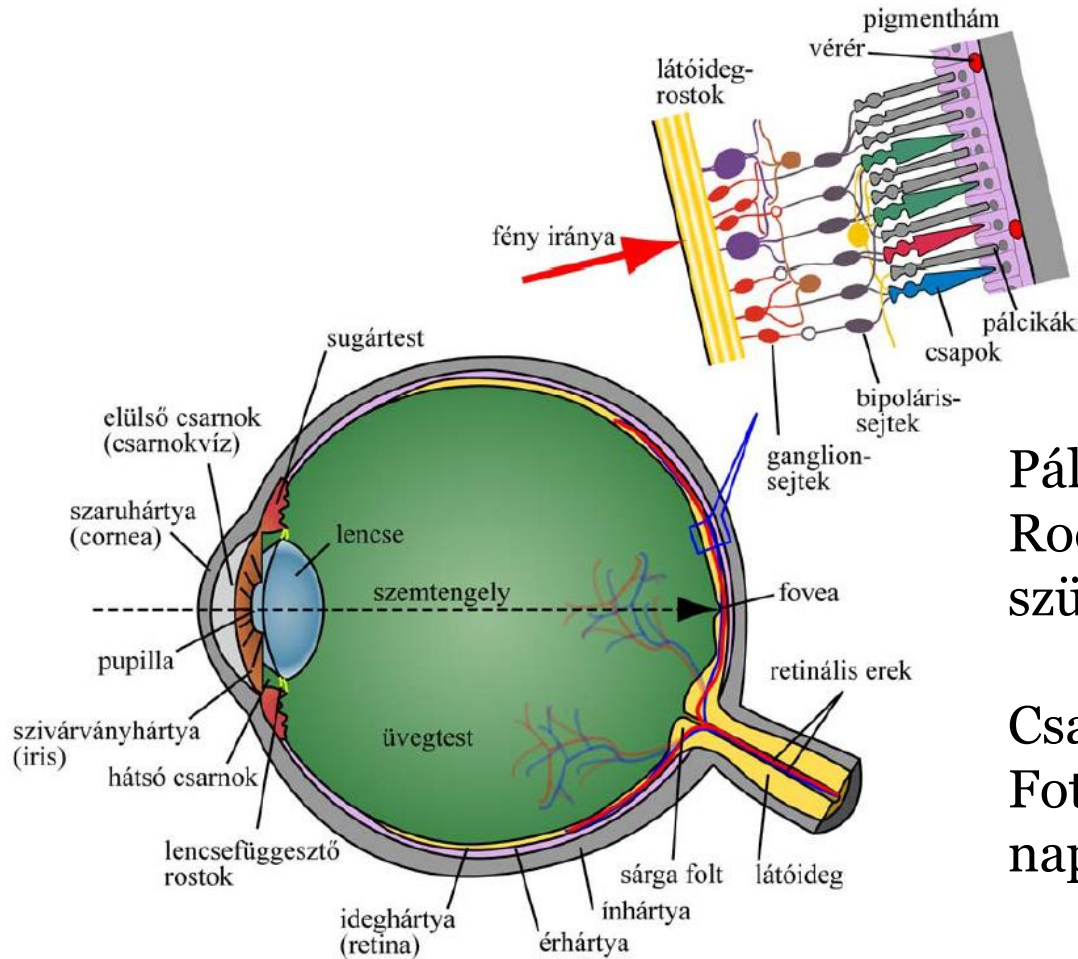
$$\frac{\Delta\psi}{\psi} = k \frac{\Delta\phi}{\phi} \rightarrow \psi = k \left(\frac{\phi}{\phi_0} \right)^n$$

pszichofizikai érzet
(felismerése,
értelmezése:
asszociáció,
percepció)

$N < 1$: kompresszív
 $N > 1$: expanszív

A legfontosabb érzékszerv: a szem

Pálcikák:
Rodopszin
szürkületi látás, 10^{-9} ..10 lux

Csapok:
Fotopszin
nappali és színes látás, 1 .. 10^5 lux

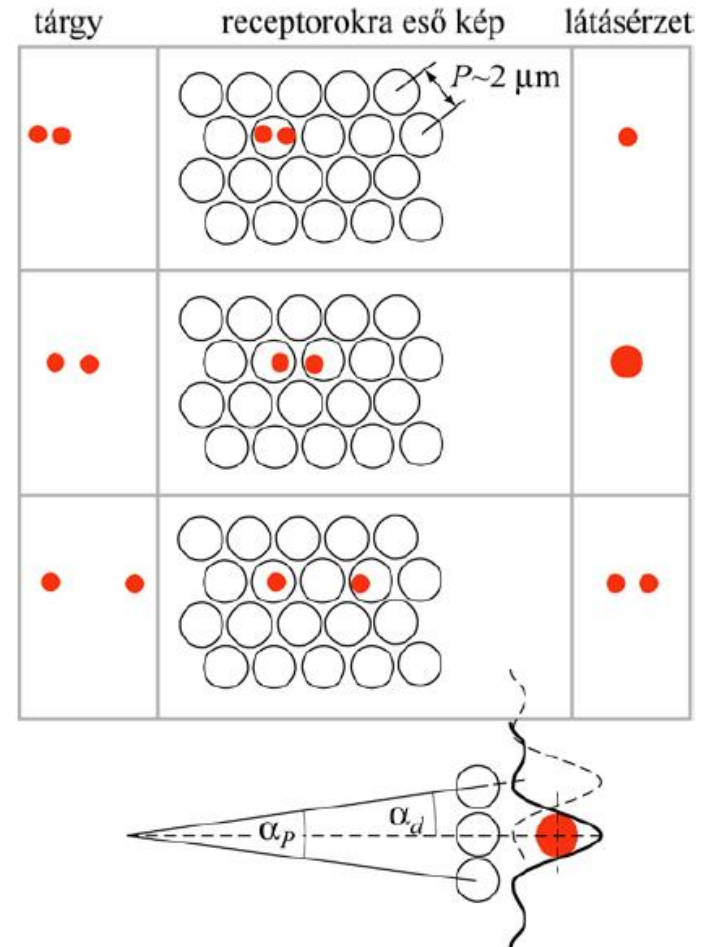
A szem felbontóképessége

Hullámoptikai felbontás:

$$\alpha_d(\lambda, d) = 1,22 \frac{\lambda}{d_{\text{pupilla}}} \rightarrow \begin{cases} \alpha_d(800 \text{ nm}, 2 \text{ mm}) \approx 1,76'' \\ \alpha_d(550 \text{ nm}, 4 \text{ mm}) \approx 0,60'' \end{cases}$$

Biológiai felbontás (mintavételezés):

$$\alpha_p(2P, K) = \frac{2P}{K} \rightarrow \alpha_p(4 \mu\text{m}, 17 \text{ mm}) \approx 0,85''$$

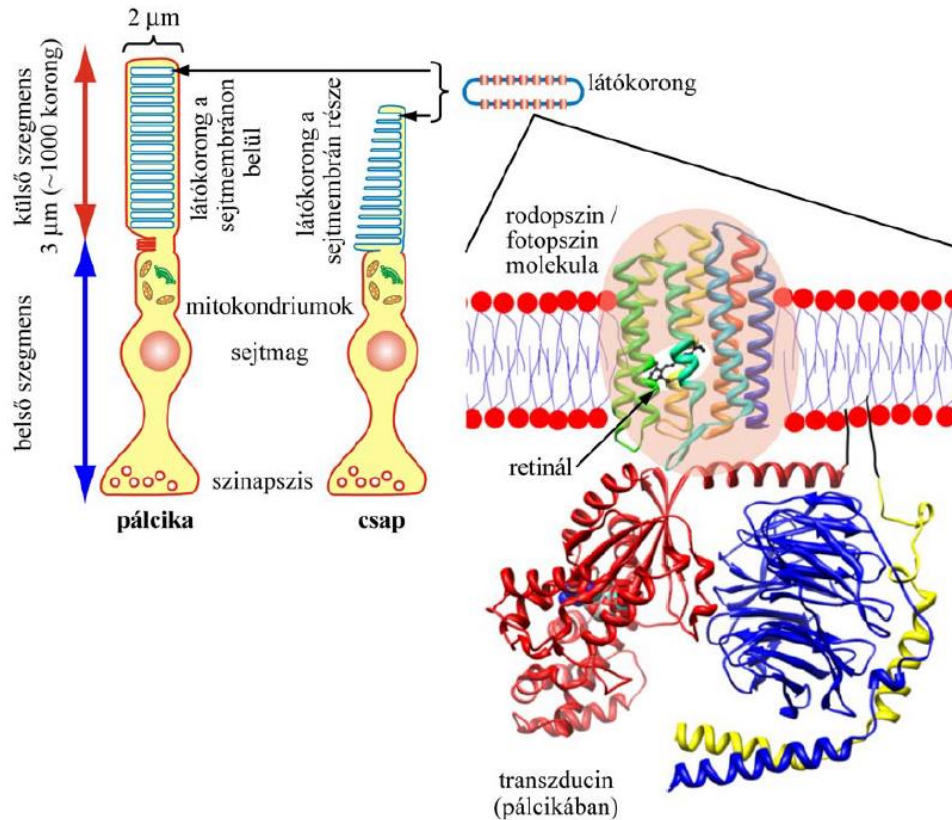

Látásérzet kialakulása

1-2 foton is kivált ingerületet, de látásérzet: min. 25 pálcika

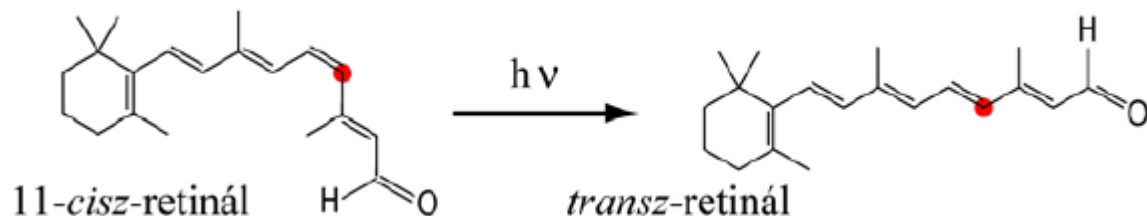
Csapok: nagyobb ingerküszöb, rövidebb integrálás, kisebb konvergencia

– nagyobb felbontás. Közvetlen neurotranszmitter szekréció

A látás biofizikája

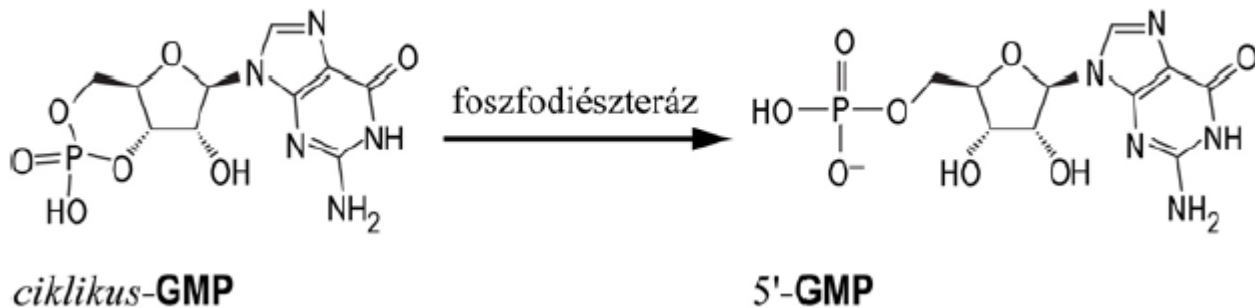
1. Foton $\rightarrow$ retinal izomerizáció, opszin kötődés megszűnik, enzimatis hely aktiválódik

2. GTP-kötő fehérjék aktiválása

3. Ciklikus foszfodiészteráz bekapcsolása

4. cGMP hidrolízise

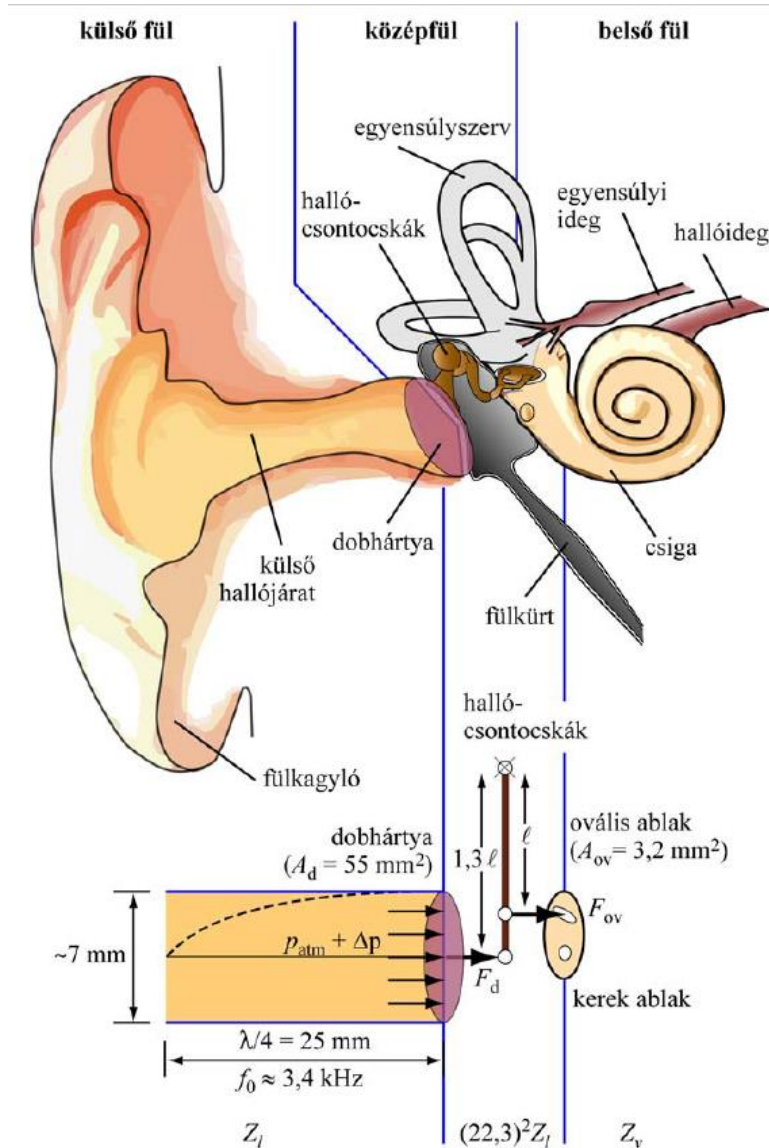

5. Nátrium-csatorna zárása, hiperpolarizáció

6. Gátló neurotranszmitterszint csökkenése

Negatív visszacsatolás: Ca^{2+} csatornán keresztül

A fül felépítése

Külső fül: hanggyűjtés

Középfül: mechanikai erősítés

Belső fül (csiga): érzékelés

Dobhártya: egyik végén zárt rezonátor

$$L = \frac{\lambda_0}{4} \rightarrow f_0 = \frac{v_a}{\lambda_0} = \frac{v_a}{4L}$$

$$\left. \begin{array}{l} v_a \approx 332 + 0,6T_{[^\circ\text{C}]} \\ T = 36 \text{ } ^\circ\text{C} \end{array} \right\} \rightarrow f_0 \approx 3,5 \text{ kHz}$$

A hangra jellemző fizikai mennyiségek

Hangnyomás (hallásküszöbnél az amplitudó 10 pm körül):

$$p_{[\text{dB}]} = 20 \log \frac{\Delta p}{p_0}, \quad \Delta p = p - p_{\text{atm}}, \quad p_0 = \Delta p_0 = 20 \mu\text{Pa}$$

Akusztikus intenzitás (Ohm-törvény analógia):

$$I_a = \frac{\Delta p^2}{Z_a}, \quad I_{a,[\text{dB}]} = 10 \log \frac{I_a}{I_{a,0}}$$

$$Z_a \equiv \rho_0 v_a.$$

$$I_{a,0} = 10^{-12} \text{ W/m}^2 \text{ (1 kHz-en)}$$

Fájdalomküszöb: 120 dB (12 nagyságrend átfogható!)

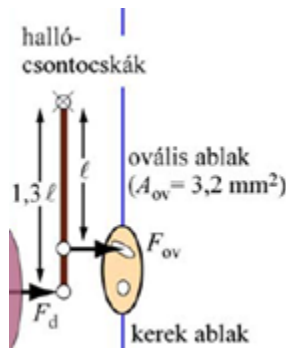
Reflexió, passzív erősítés

Közegváltás a középfül és belső fül között (levegő-folyadék):

$$\frac{Z_l(35^\circ\text{C})}{Z_v} = \frac{1,144\text{kgm}^{-3} \cdot 350\text{ms}^{-1}}{10^3\text{kgm}^{-3} \cdot 1440\text{ms}^{-1}} = \frac{400}{1,44 \cdot 10^6}$$

$$R_a = \frac{I_{l,\text{refl}}}{I_{l,\text{be}}} = \left(\frac{Z_v - Z_l}{Z_v + Z_l} \right)^2 = 0,9989;$$

$$1 - R_a = 0,0011.$$

Passzív nyomáserősítés:

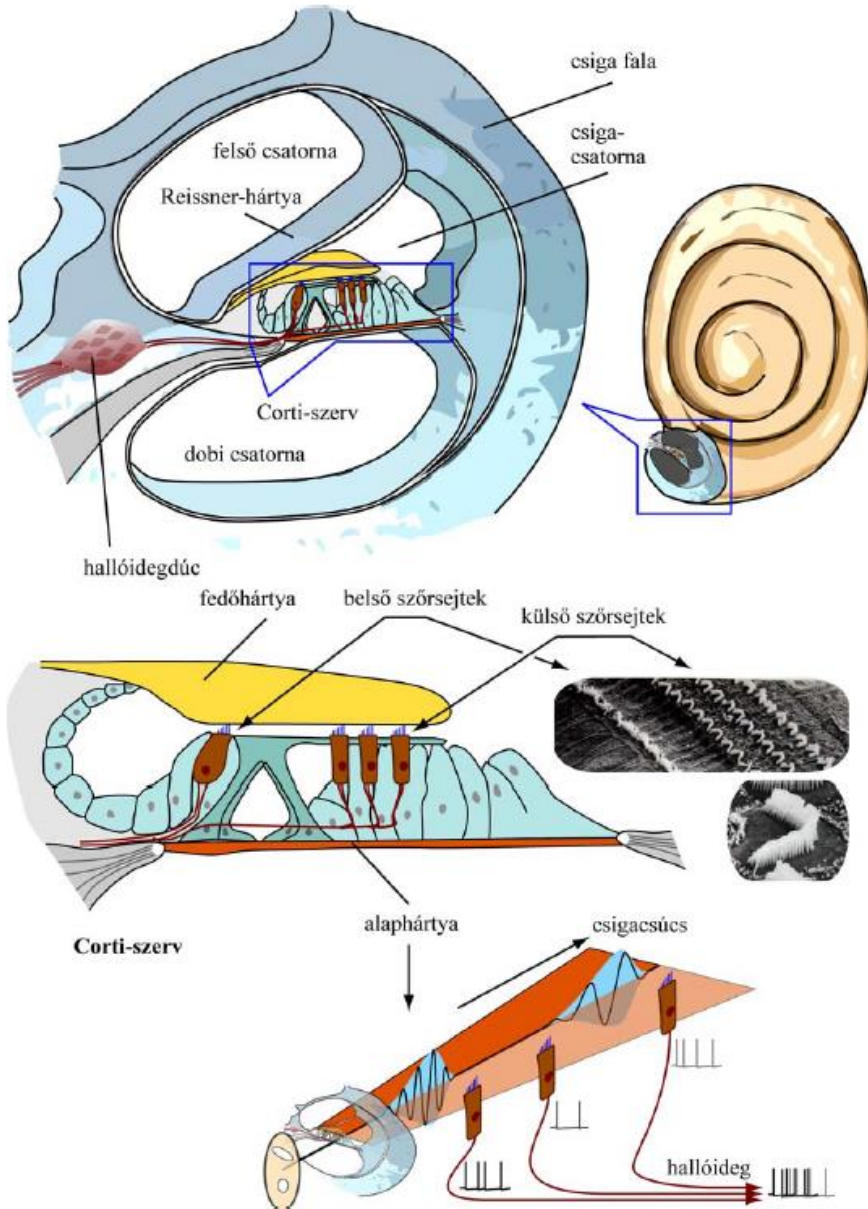
$$p_v = \frac{F_{ov}}{A_{ov}} = \frac{1,3\Delta p A_d}{A_{ov}} = 22,3\Delta p$$

$$\frac{I_v}{I_l} = \frac{p_v^2 / Z_v}{\Delta p^2 / Z_l} = 0,138$$

125-szörös erősítés (1 kHz-es kiemelés, 20 kHz-es levágás)

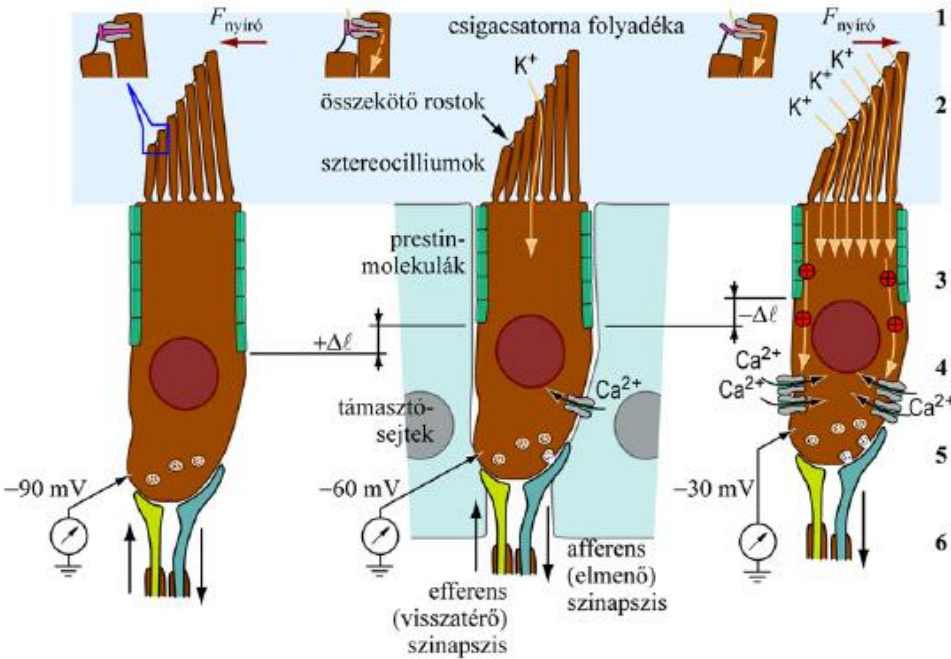

Corti-szerv

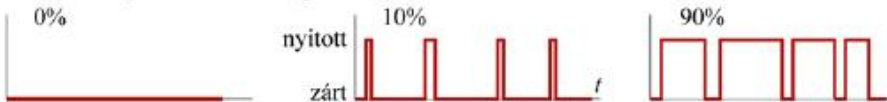

Rezgés: Reissner-hártya-
elmozdulás, alaphártya, kerek
dobi ablak nyomás

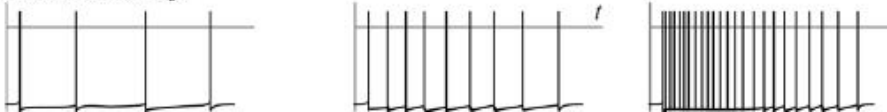
A hallás biofizikája

(1) K^+ -csatorna nyitási valószínűsége

(6) tüzelés frekvenciája

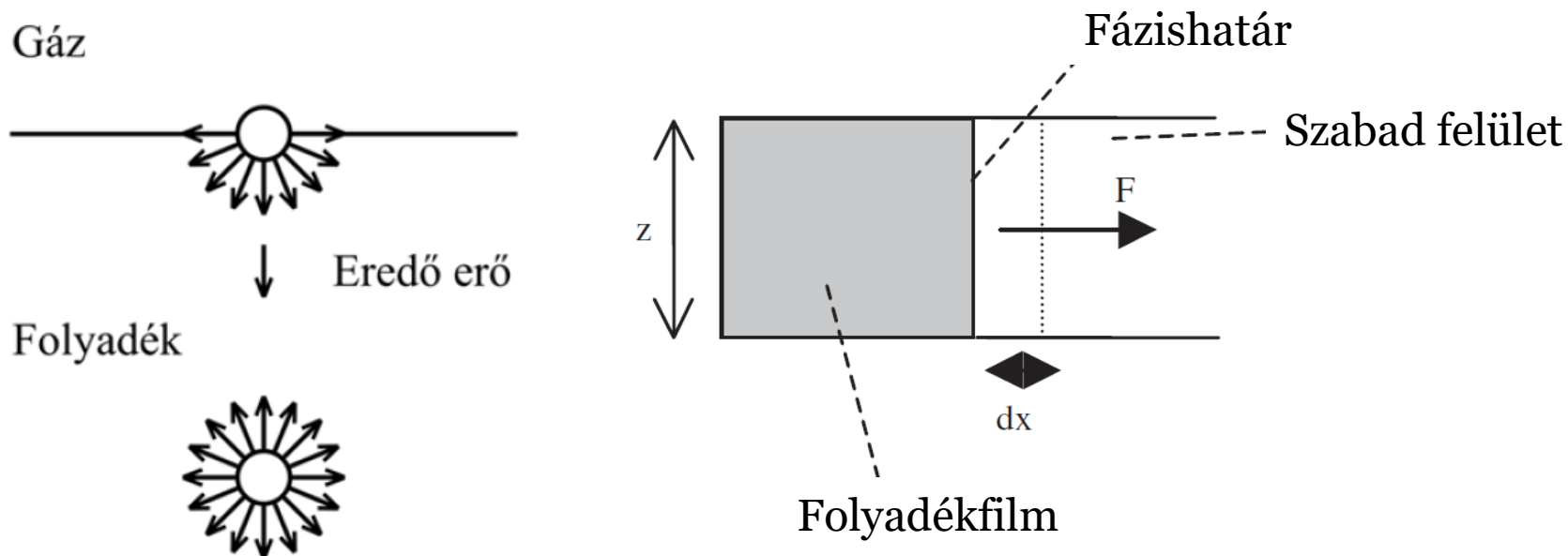

1. Szőrök megfeszülése
2. Deformáció-vezérelt K^+ -csatornák nyitása
3. Depolarizáció (K^+ -ion beáramlás)
4. Feszültségvezérelt Ca^{2+} -ioncsatornák nyitása (Ca^{2+} -beáramlás)
5. Serkentő neurotranszmitterek kibocsátása
6. Serkentő neuron depolarizáció, akciós potenciál kialakulása

Prestin-konformációváltozás:
50-szeres erősítés érhető el

Kölcsönhatások termodinamikája: felületek

Felületi feszültség (felületi szabadenergiaként is értelmezhető):

$$w = \gamma \Delta A \quad \gamma = \frac{F}{2x}$$

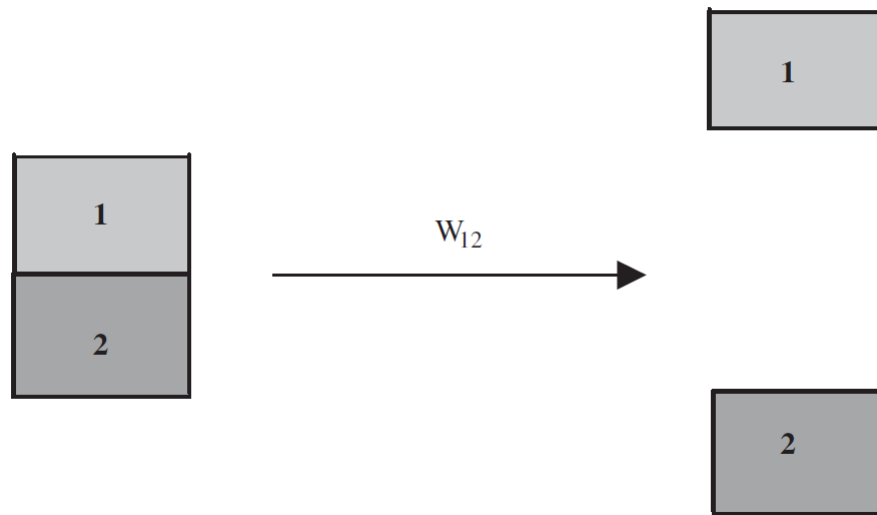
$$dw = Fdx = \gamma 2x dx = \gamma dA$$

$$dG = \gamma dA \quad \gamma = \left(\frac{\partial G}{\partial A} \right)_{T,P}$$

Adhézió

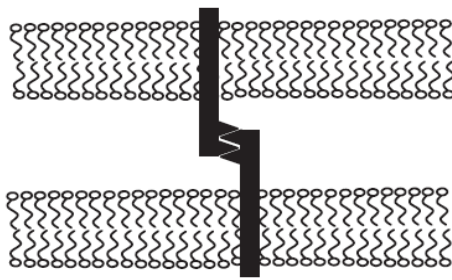
Termodinamikai reverzibilitás esetén a felületek elválasztásához szükséges munka

$$W_{AB} = \gamma_A + \gamma_B - \gamma_{AB}$$

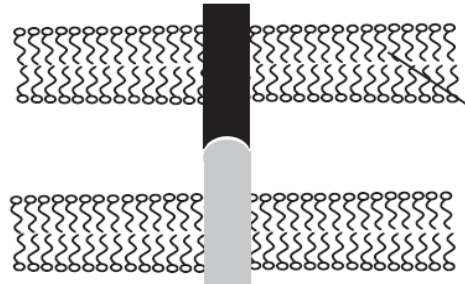

Biológiai (és egyéb valós) rendszerekben irreverzibilis, disszipatív folyamatok is vannak, a valós munka nagyságrendekkel nagyobb lehet

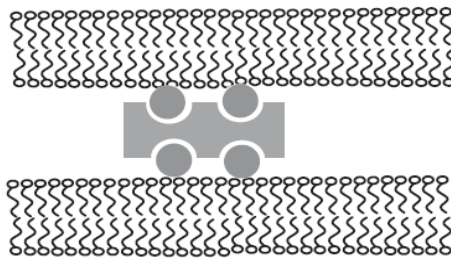
Adhézió a sejtekben

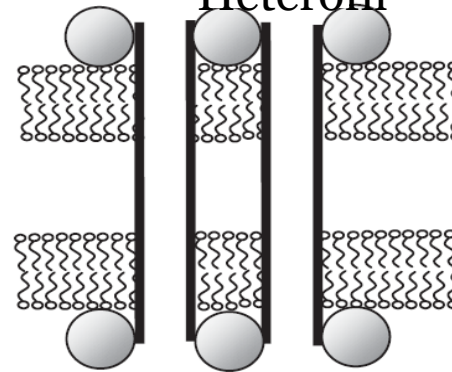
Homofil

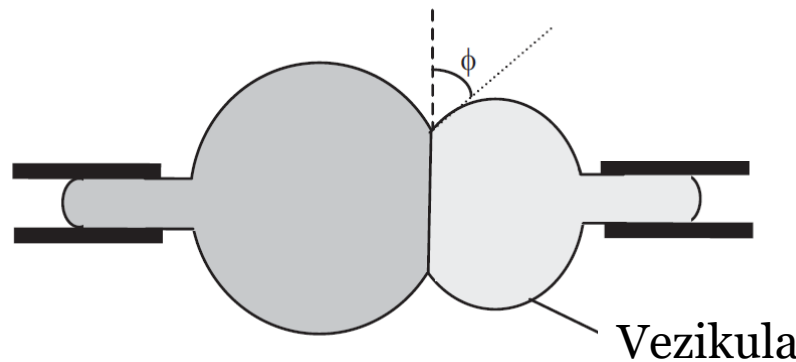
Heterofil

Extracelluláris fehérje

„Gap junction”

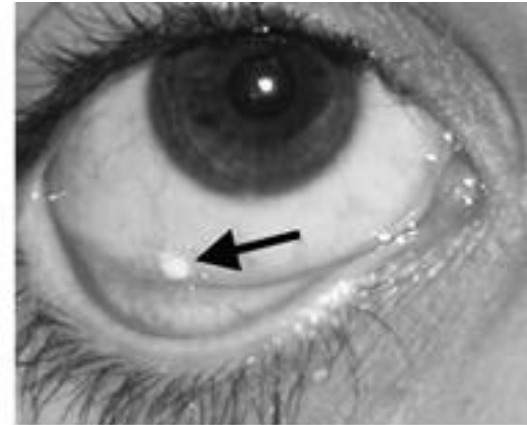

Vezikula

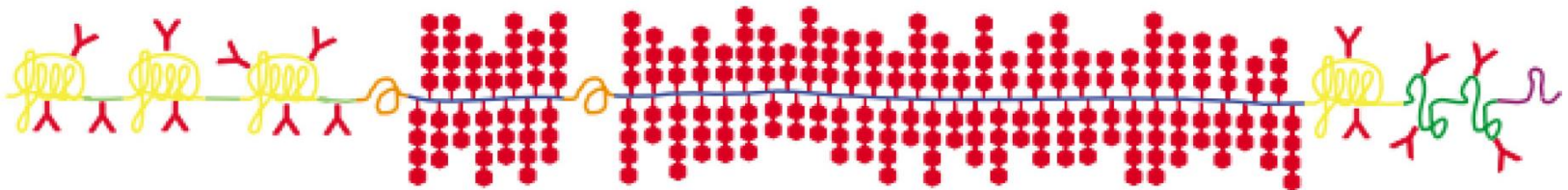
Nedvesedés, kenés: mucin

Mucin előfordulása:

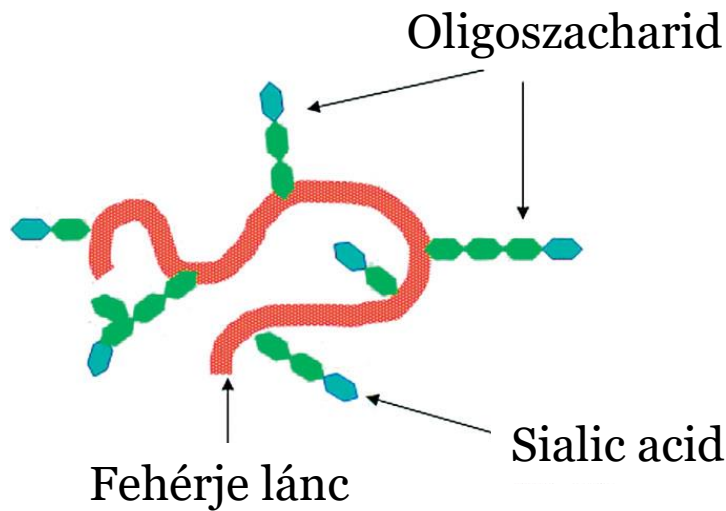
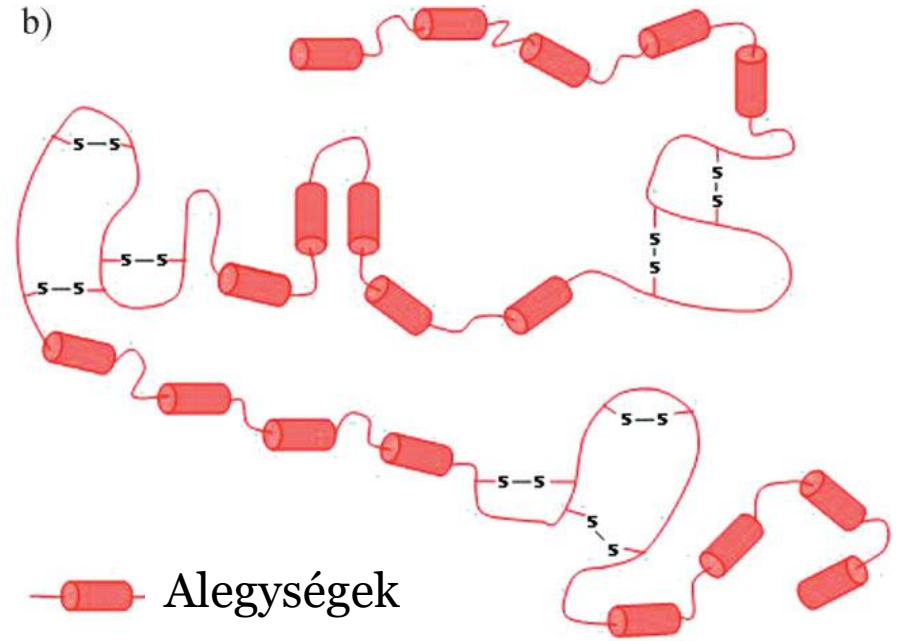
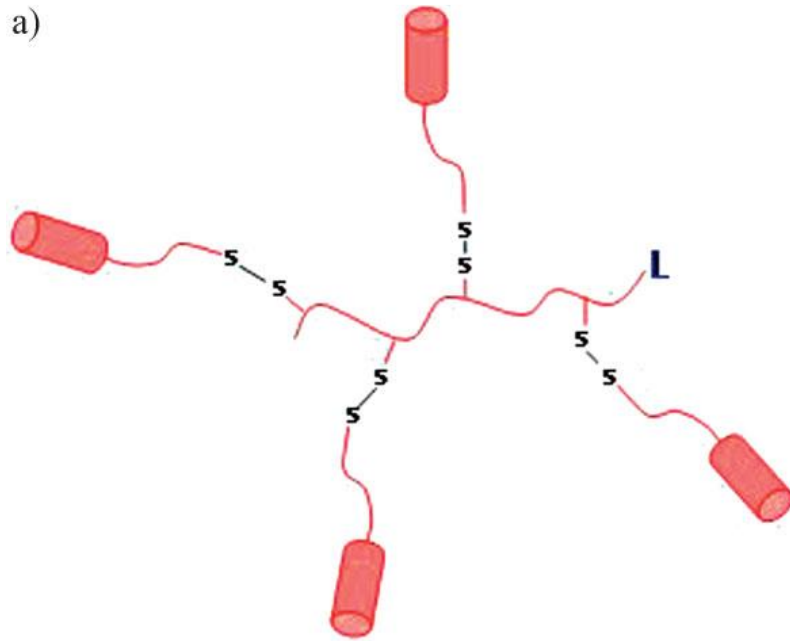
- Gastrointesztinális rendszer
- Szájüreg
- Orrnyálkahártya
- Szem
- Tüdő stb.

Nagy molekulatömegű fehérje (tipikusan 0.2-50 MDa)
PTS régió (proline, threonine and serine) glikozilált

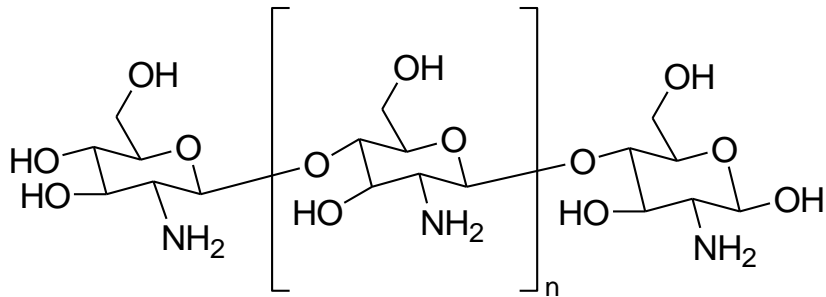
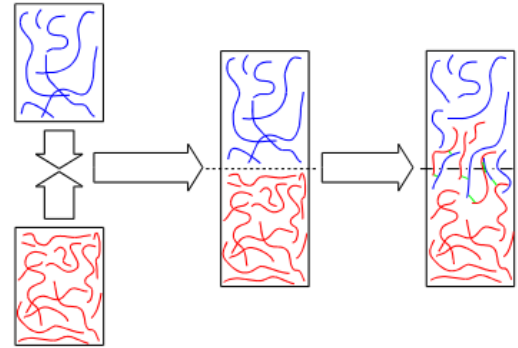
A mucin szerkezete, kölcsönhatások

Lehetőség erős kölcsönhatásokra: H-híd, diszulfid híd, gélszerű állag

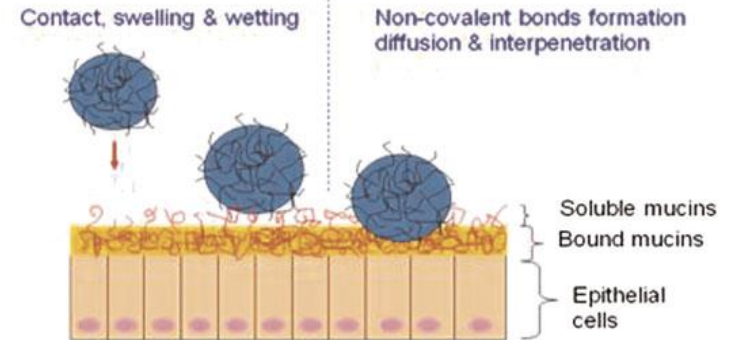
A mukoadhézió elmélete

1. **Elektrokémiai elmélet**
2. Adszorpciós elmélet
3. Nedvesedési elmélet
4. **Diffúziós elmélet**
5. Törési (szakítási) elmélet
6. Mechanikai elmélet

Érintkezési szakasz

Konszolidáció

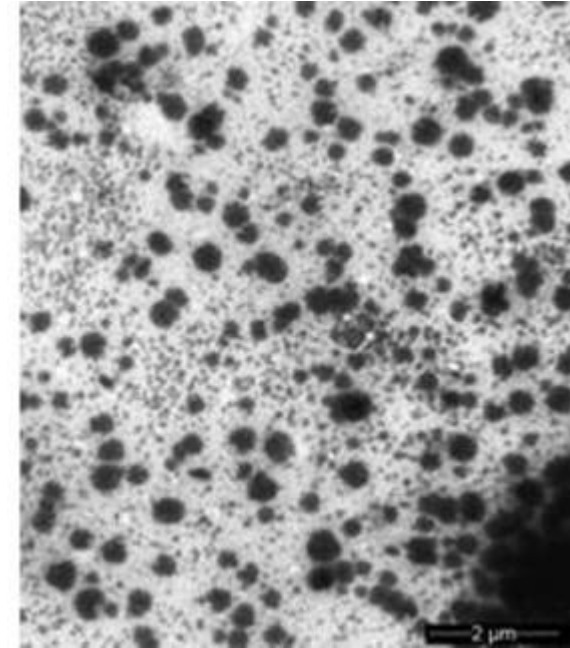
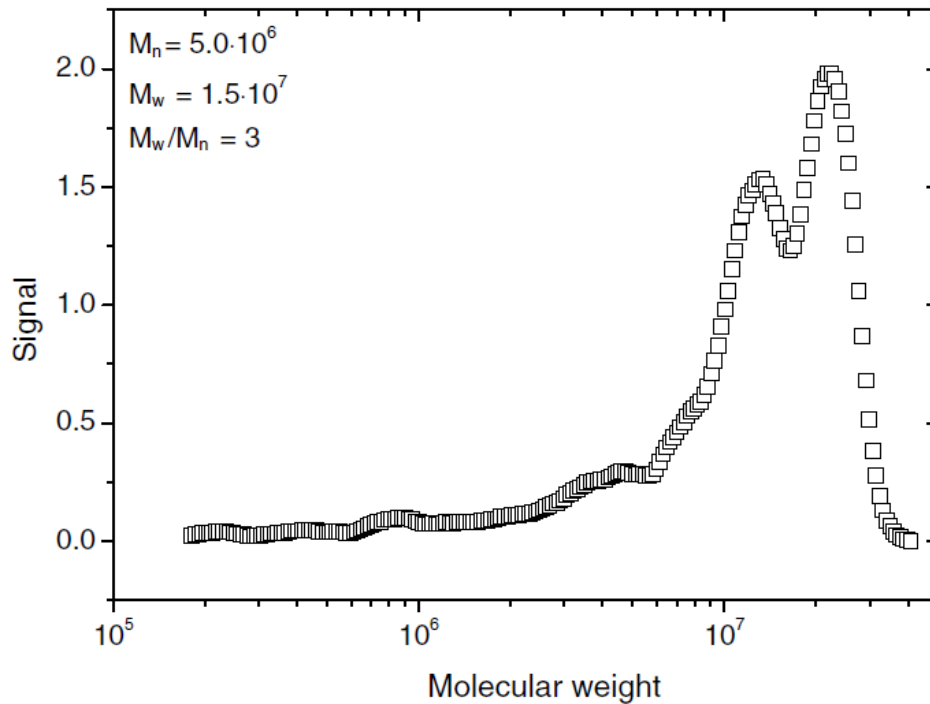

A mukoadhéziós kölcsönhatást befolyásoló szerkezeti tényezők

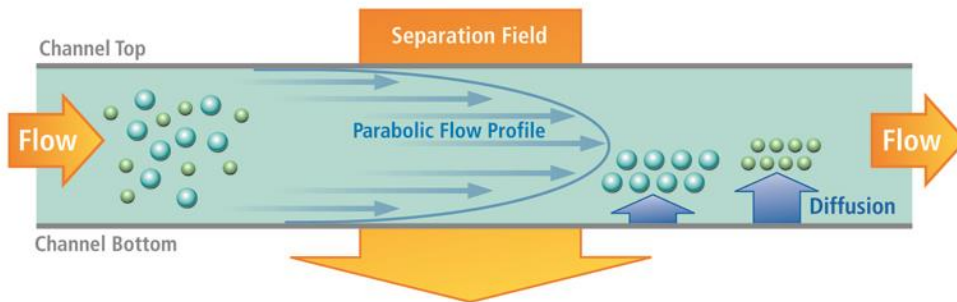
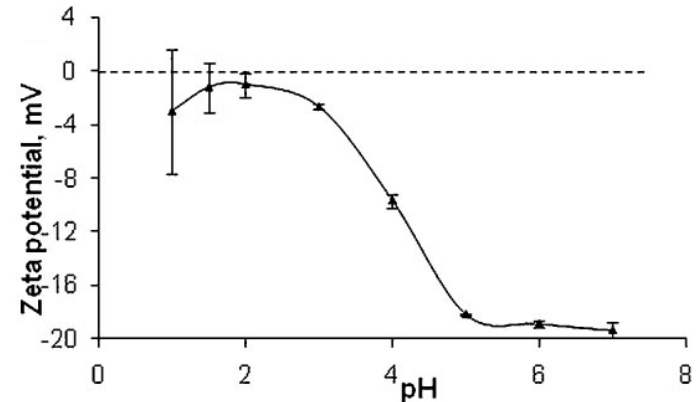
- Víztartalom: általában 90-98%
- Állag: változhat a viszkózus folyadéktól a lágy gélig (**gyomor mucin: pH-függő szol-gél átmenet, védelem az emésztés során!**)
- Töltés: erősen savas funkciós csoportok ($pK_a = 1,0-2,6$), fiziológias körülmények között erős nettó negatív töltés (kivéve gyomor)
- pH:
  - Tüdő, orr: 5,5-6,5
  - Szem: 7,8
  - Száj: 6,2-7,4
  - Gyomor: 1,0-7,0 (étkezéstől függ)
  - Vagina: 4,0-5,0 (terhesség alatt: 4,0 alatt, menopauza után 7,0 körüli)

Gyorsan megújuló réteg: szemben 5-7 perc, légzőrendszerben 10-20 perc, GI traktusban 4-6 óra (átlagosan 200 mikronos réteg)

Mucin szerkezet a gyomor nyálkahártyában I

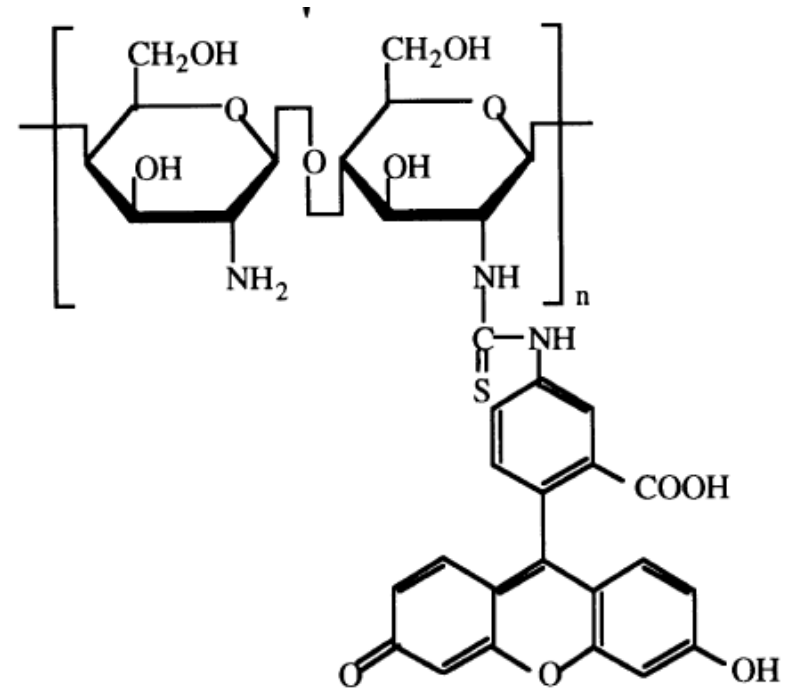
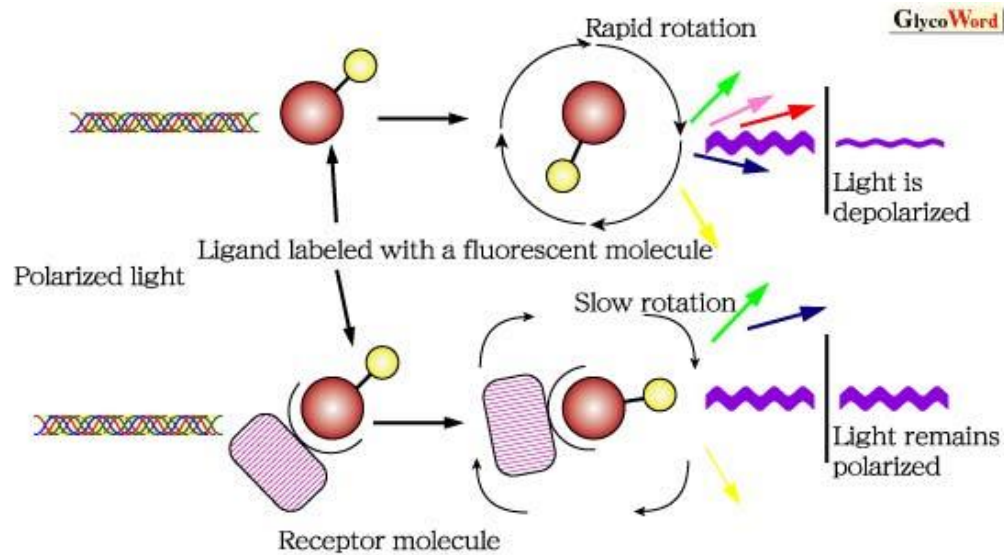

Transzmissziós elektronmikroszkópia

Asymmetric flow field flow fractionation (nagyon széles mérettartományon alkalmazható, nano-mikrorészecskék is)

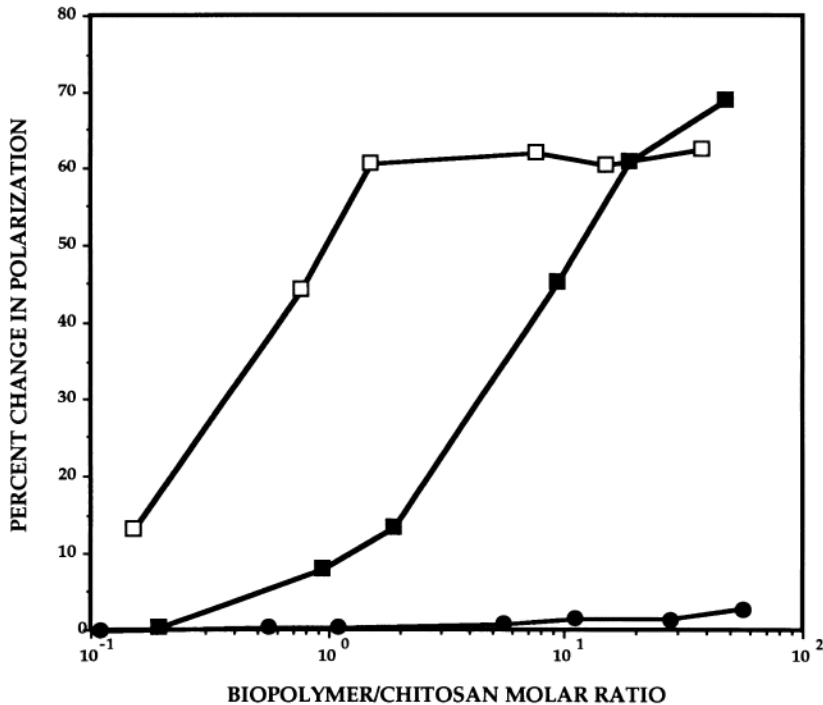
Mukoadhézió mérése III – Fluoreszcencia depolarizáció

Fluoreszcens kitozán

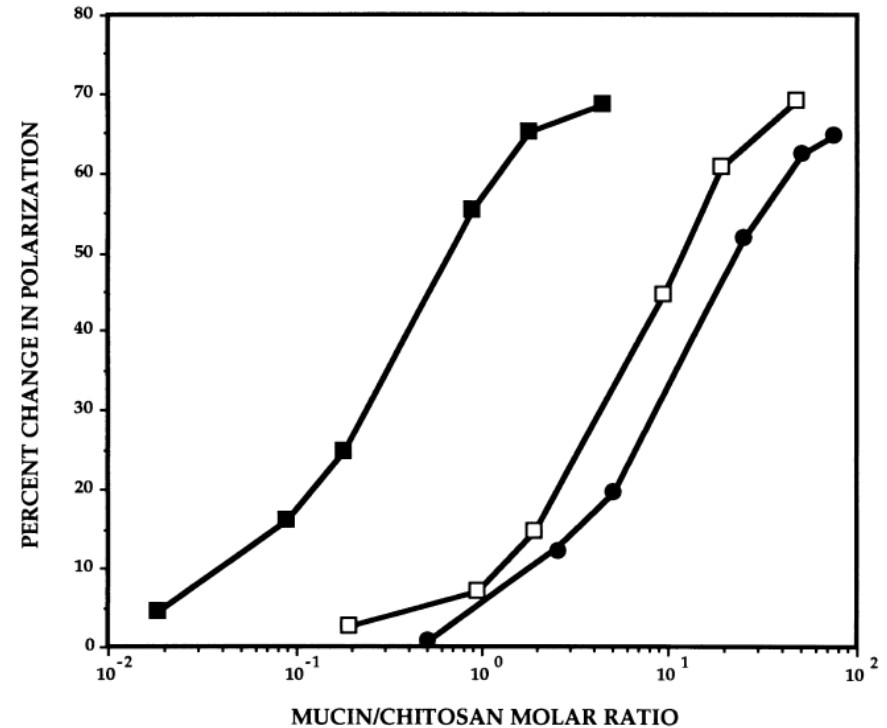
- Kismolekulák esetén gyors depolarizáció
- Makromolekulák esetén maradó polarizáció, steady-state mérhető

Mukoadhézió mérése III – Fluoreszcencia depolarizáció

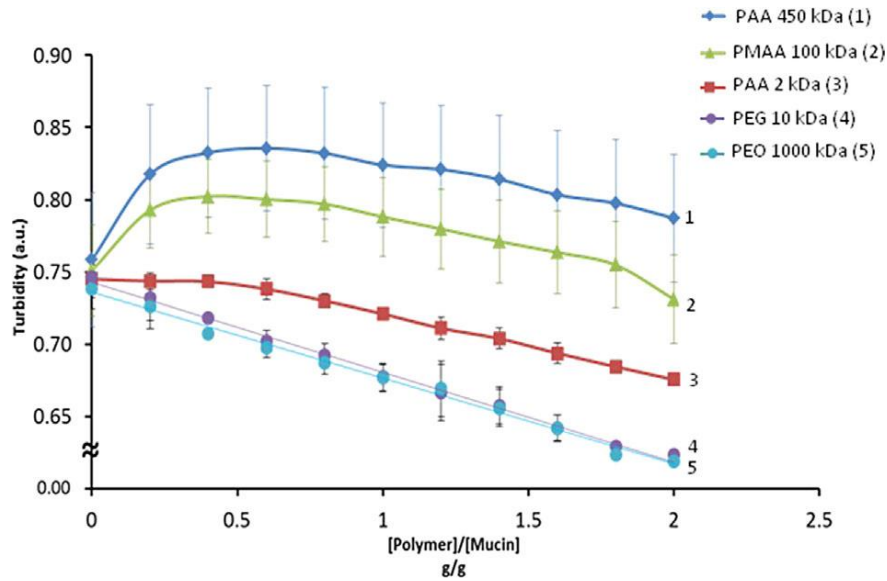
Kitozán: polikation

- Negatív kontroll: albumin
- Pozitív kontroll: dextrán szulfát (polianion)

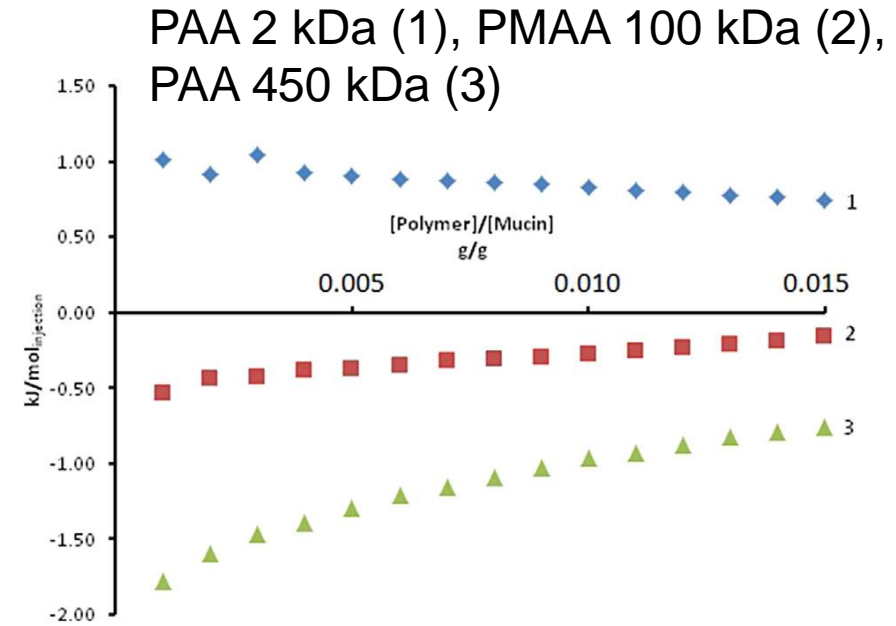

Növekvő molekulatömeggel növelhető a mukoadhézió mértéke (több kölcsönhatási pont)

Mukoadhéziós kölcsönhatás jellemzése I

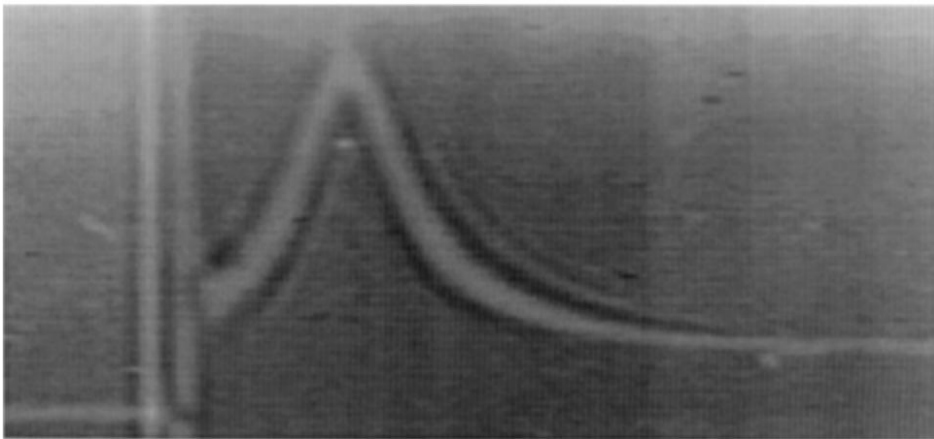
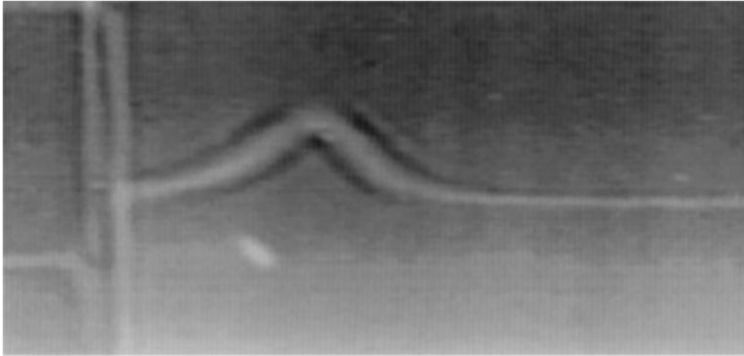
Turbiditás maximum:
aggregátumok kialakulása,
majd hígulás

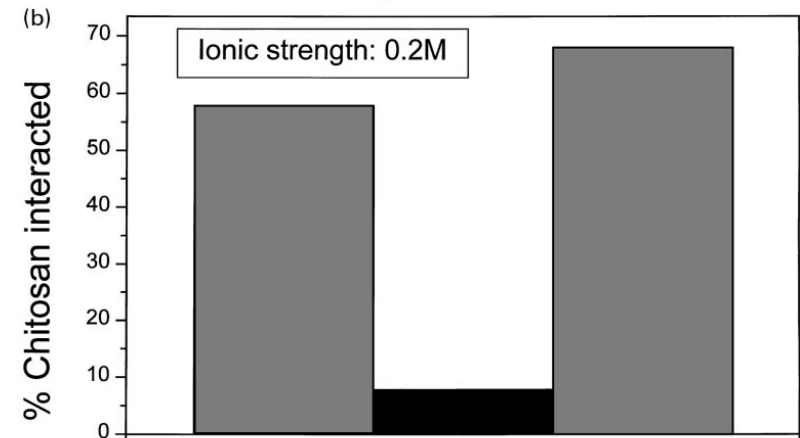
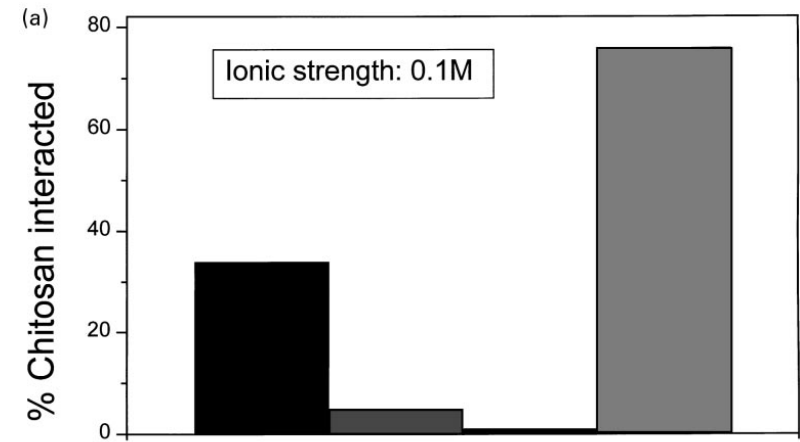
Molekulatömeg- és
szerkezetfüggő kölcsönhatás-
erősség

Mukoadhéziós kölcsönhatás jellemzése II

Mucin + kitozán

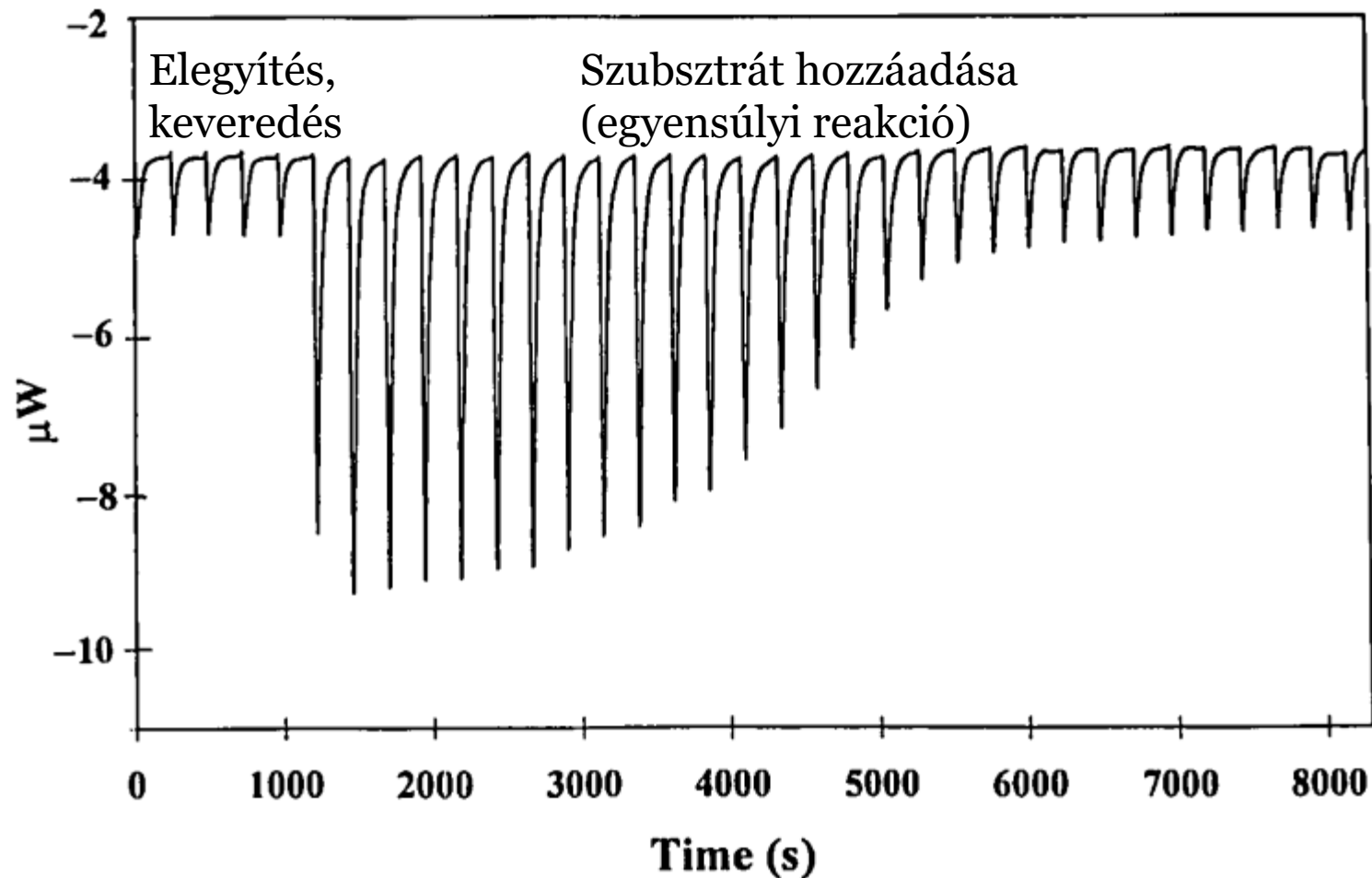

Kitozán kontroll

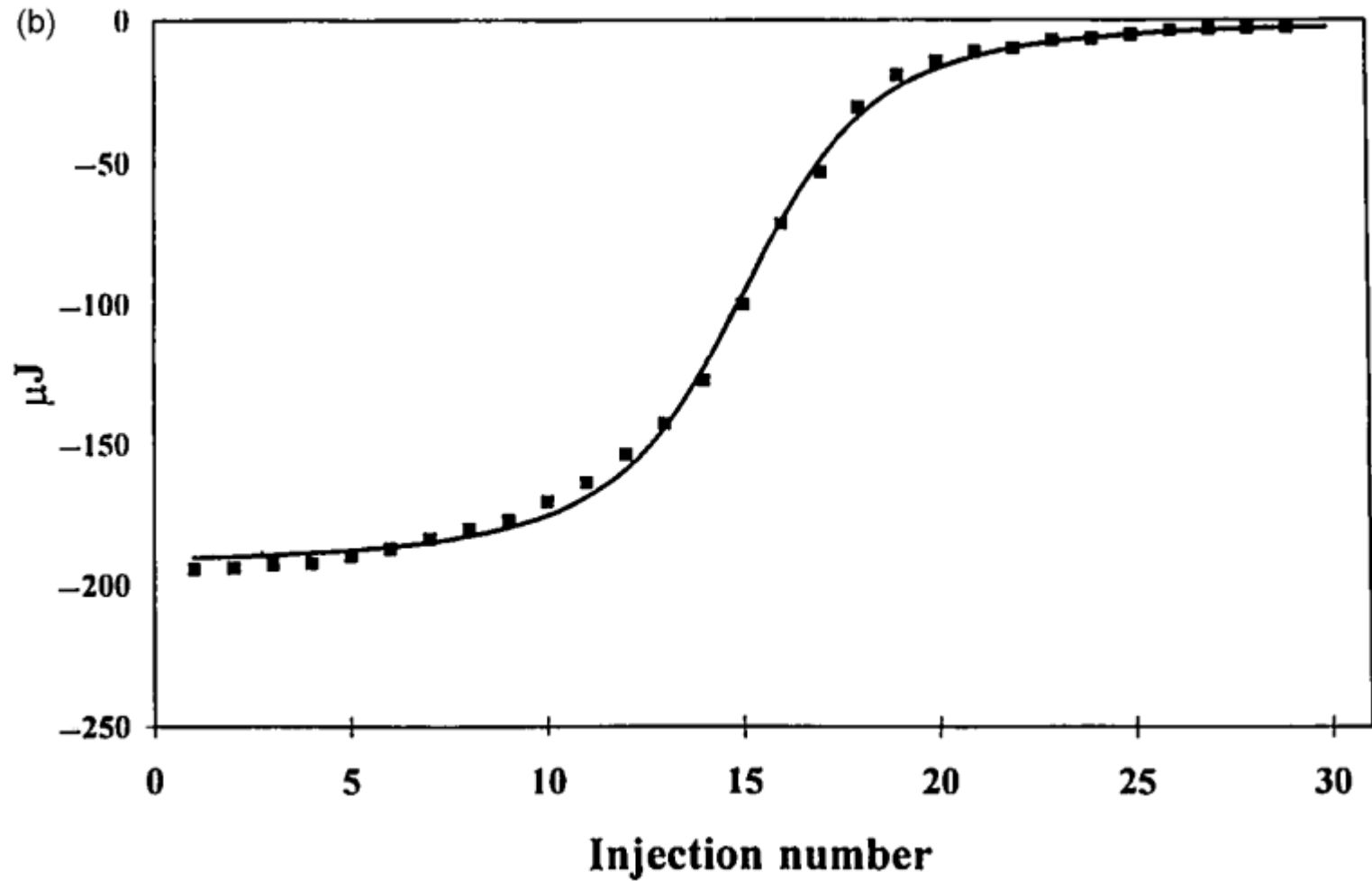
Ultracentrifuga, dn/dr mérése (törésmutató változása)

Izoterm titrálósos kalorimetria (ITC)

Nagy mintatérfogat (1 ml), a minták hozzáadagolását követően mérjük az izoterm állapothoz szükséges hőteljesítményt

Fehérje titrálása szubsztráttal

RNase A enzim titrálása ciklikus foszfáttal (mintamennyiségek!!!)

Kötődési entalpia ITC mérésből

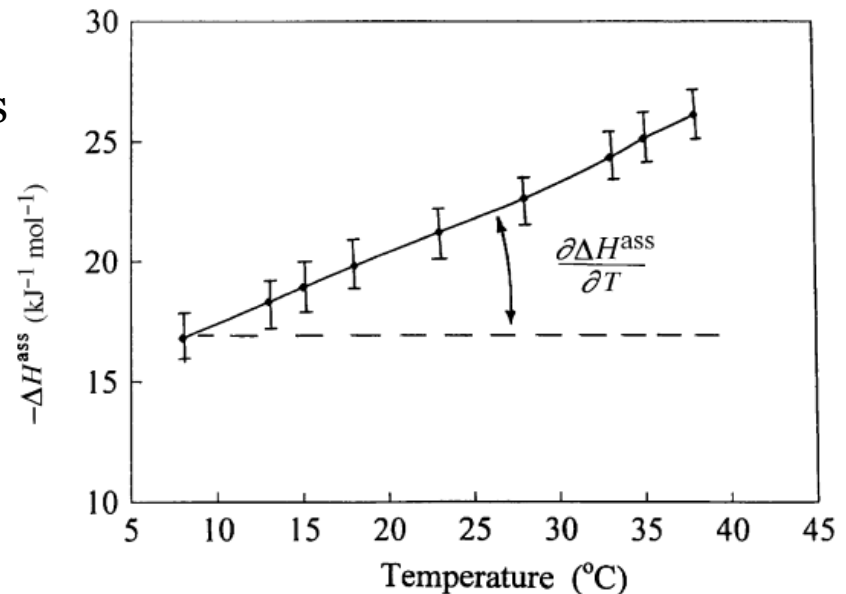
$$q_j = \nu \Delta H \Delta [L_{j,\text{bound}}]$$

A mintatérfogat, megkötött koncentráció és a mért hő ismeretében meghatározható a kötődési entalpia:

$$\Delta C_p = \partial \Delta H / \partial T$$

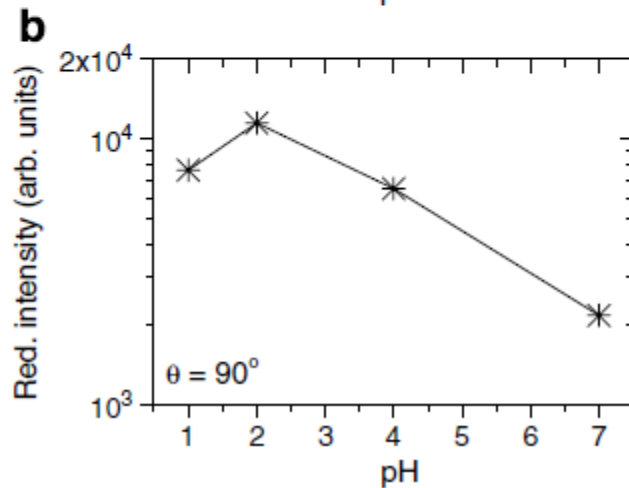
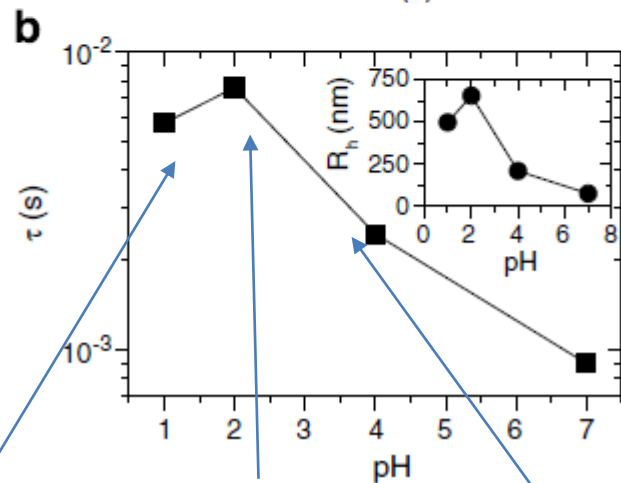
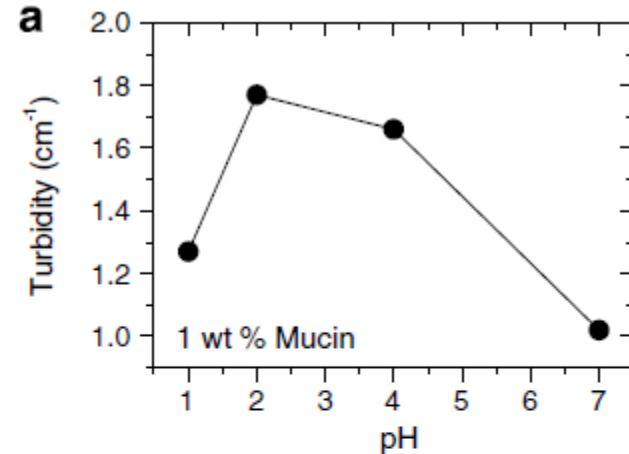
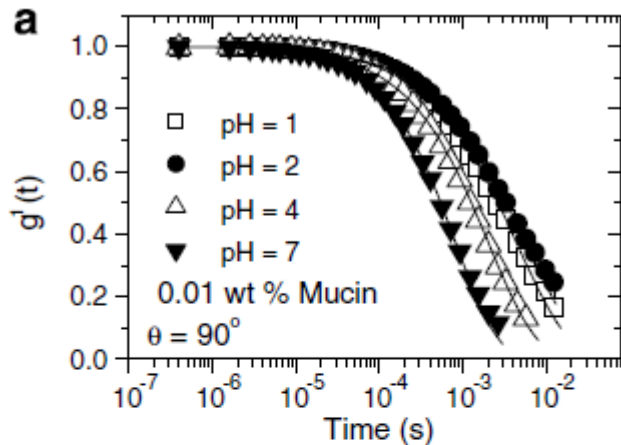
Különböző hőmérsékleteken elvégzett ITC mérésekből a kötődéshez tartozó fajhőváltozás is számolható

DE: a megkötött anyagmennyiséget nem ismerjük, csak a hozzáadottat
A kettő csak az affinitástól távoli (kis) szubsztrátkoncentrációknál egyezik
Egyébként az egyensúlyi állandó szükséges (fluoreszcencia depolarizáció mérésekből):

$$\Delta G = -RT \ln K_a = \Delta H - T\Delta S$$

Mucin szerkezet a gyomor nyálkahártyában II

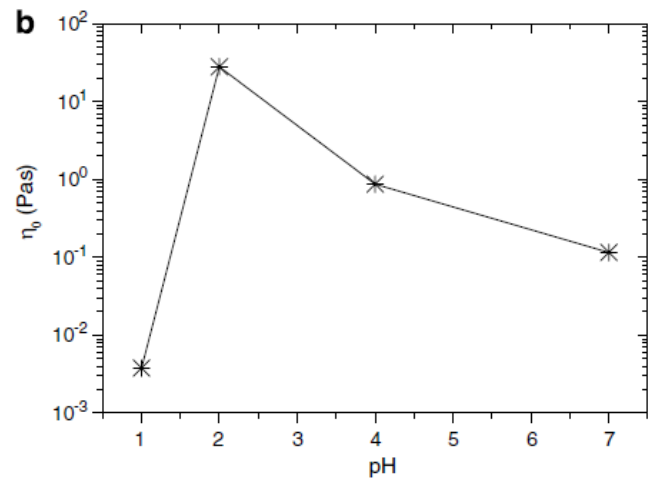
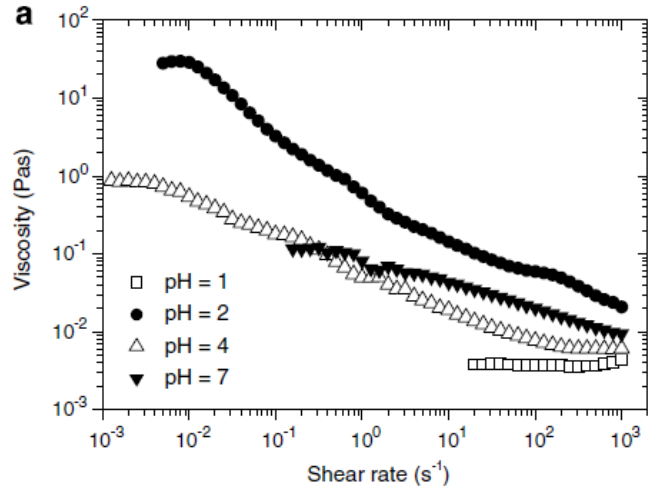

Hidrofób asszociáció

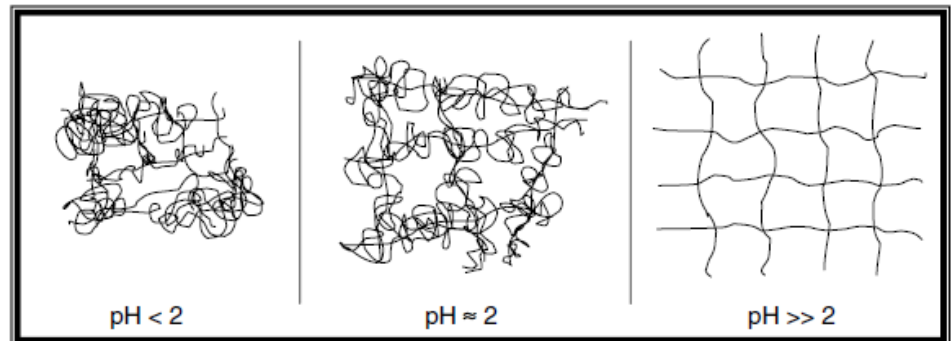
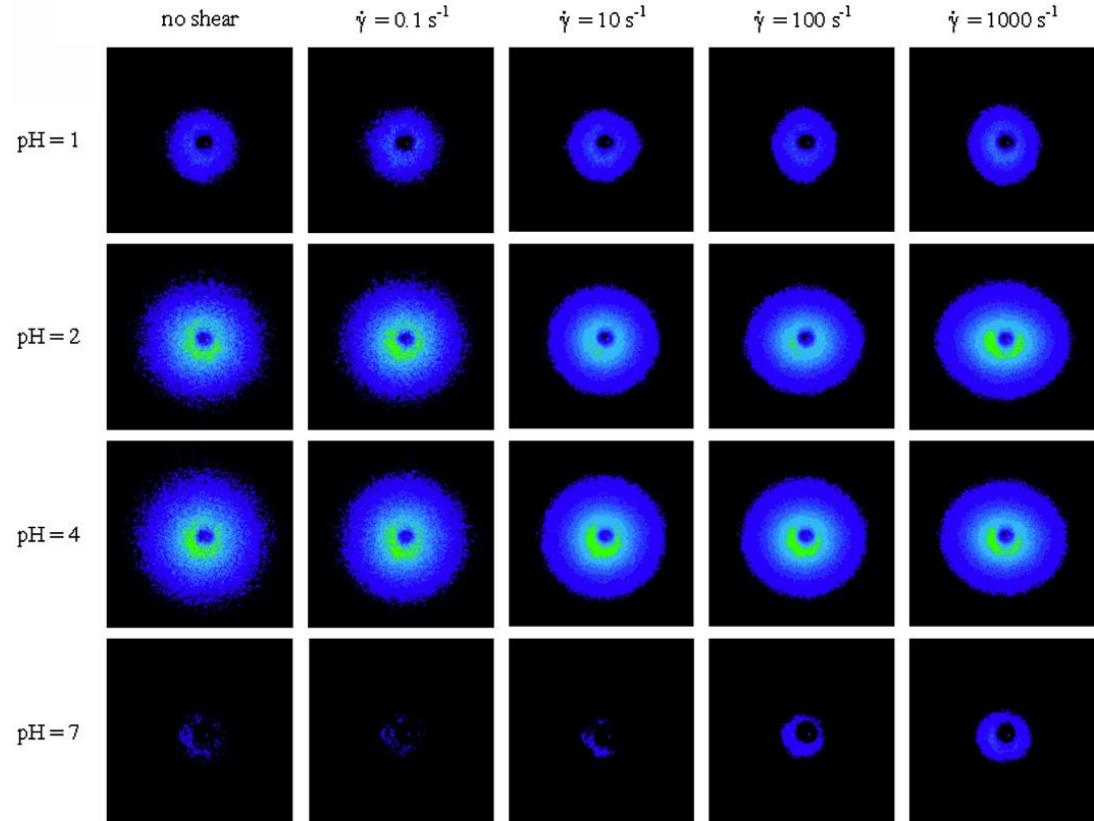
Pozitív töltés,
diszpergált rendszer

Negatív töltés,
diszpergált rendszer

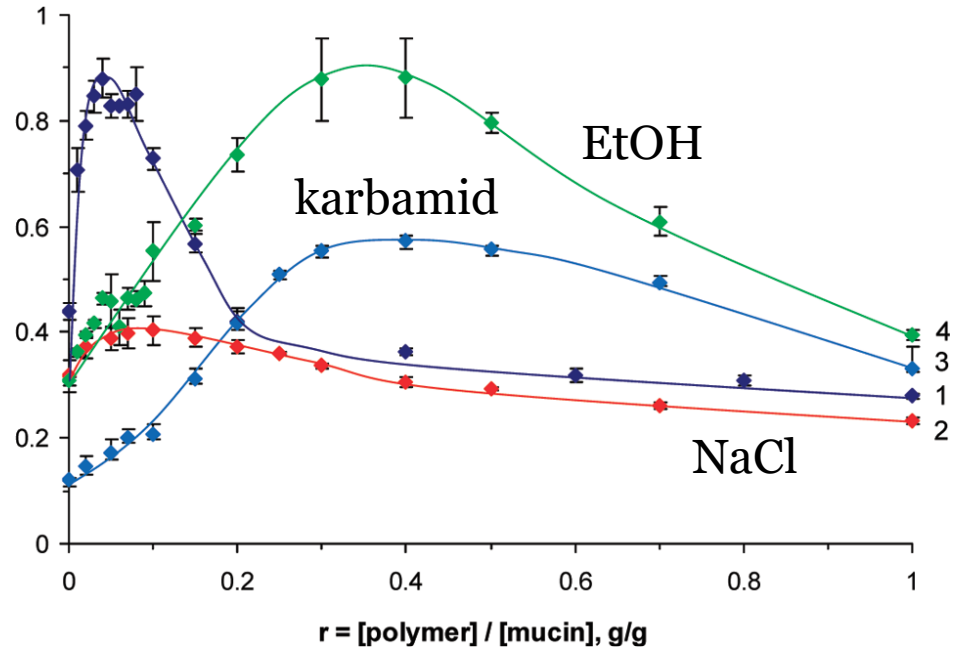
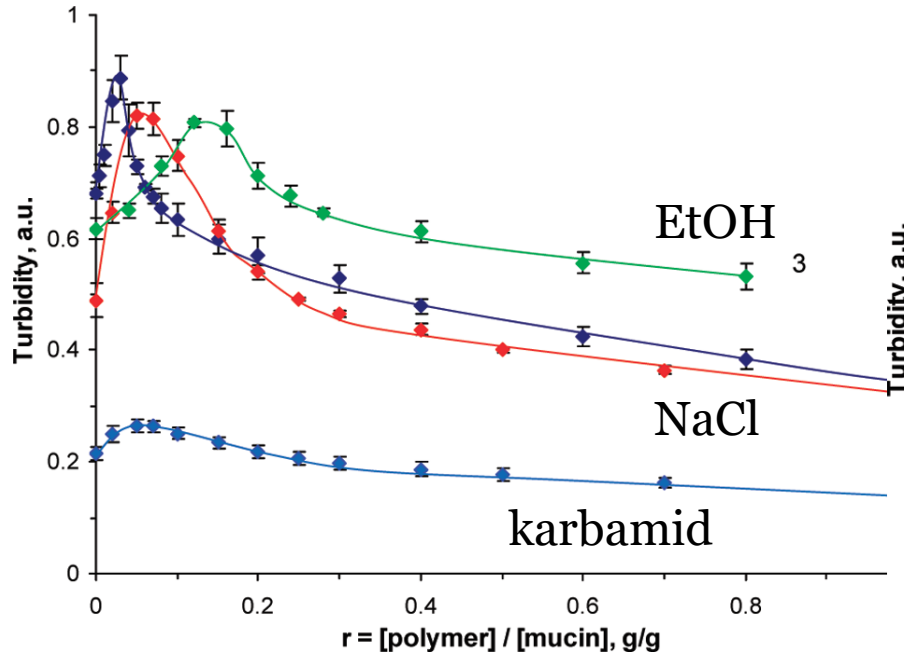
Mucin szerkezet a gyomor nyálkahártyában III

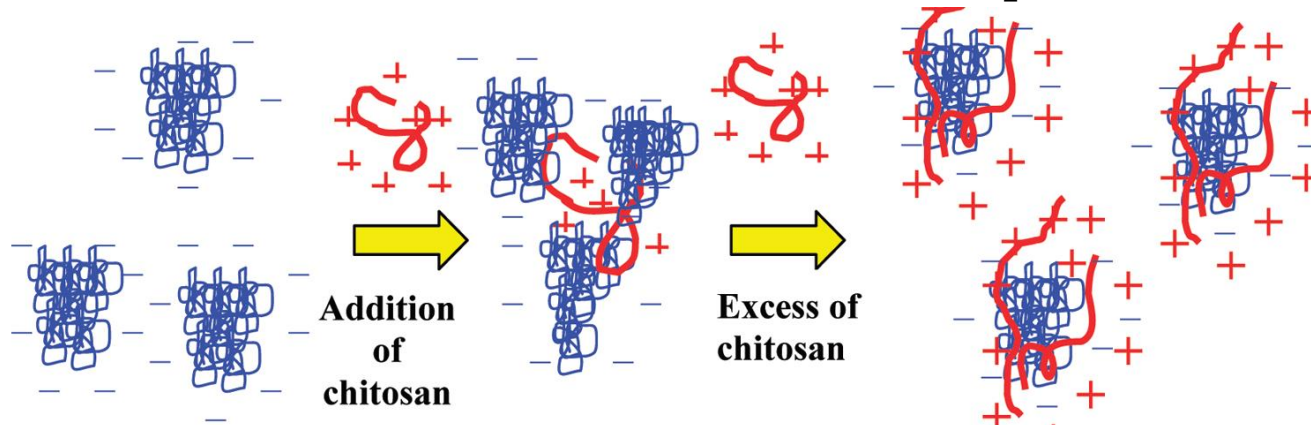
Csak erősen savas pH-n
newtoni profil

Mukoadhézió kolloid tartományban III

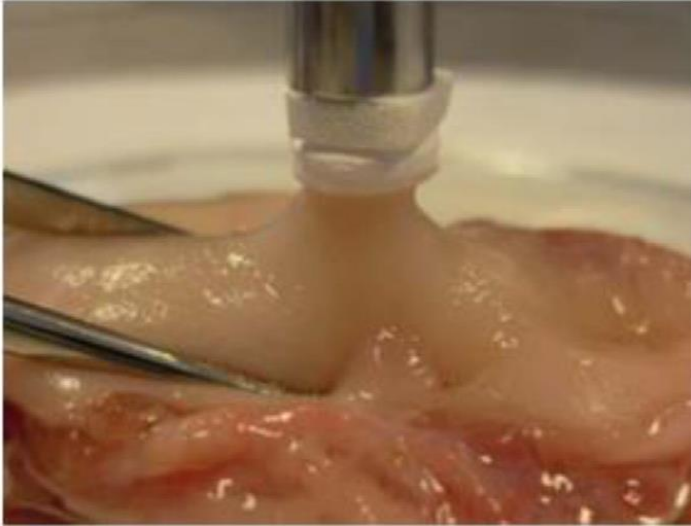

Kitozán (szabad amin csoportok)

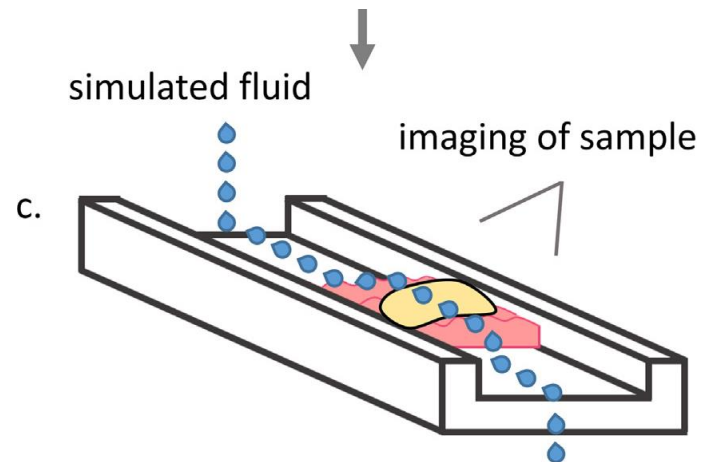
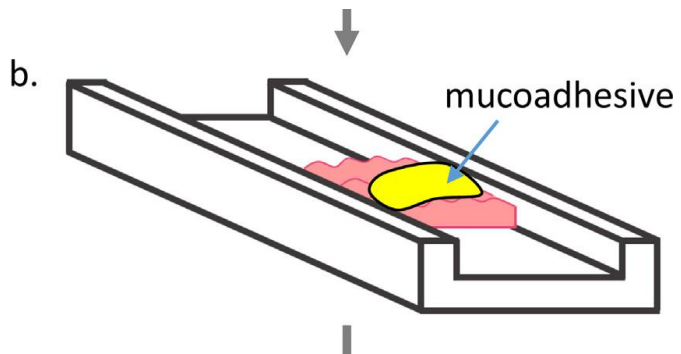
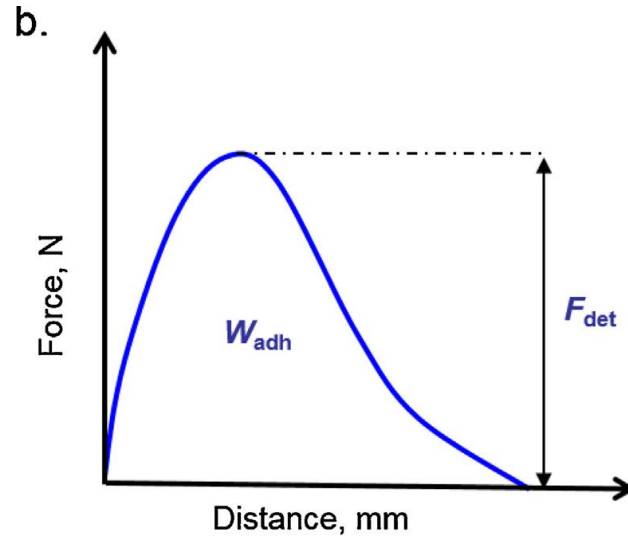

Félig acetilezett kitozán (kevesebb szabad amin csoport)

Mukoadhézió ex vivo mérése

Szakító vizsgálat

Lemosási tesztek, egyéb analitikai vizsgálatok (IR, AFM...)

Köszönöm a figyelmet!

